

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Берсеньова Анжеліка Юріївна

**СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 231 Соціальна робота

Галузь знань: 23 Соціальна робота

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник:

_____ О. М. Полякова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і
менеджменту соціокультурної
діяльності

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець:

_____ А. Ю. Берсеньова

« ____ » _____ 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Соціальна адаптація студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти як наукова проблема	7
1.2. Зміст і критерії соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти	15
1.3. Теоретико-методичні основи впровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти	18
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ.....	29
2.1. Характеристика вітчизняного досвіду сприяння соціальній адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти	29
2.2. Діагностика рівня соціальної адаптованості студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти	37
2.3. Рекомендації щодо оптимізації соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з урахуванням вимог гендерного підходу.....	58
Висновки до розділу 2	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Особливості сучасного розвитку суспільства, інтеграція національної системи освіти в європейський освітній простір потребують побудови системи вищої освіти на засадах студентоцентризму як запоруки її ефективності у діалектичній площині «потреби – результат». Підготовка фахівців нової генерації, спроможних до особистісного і професійного зростання, максимальною мірою залежить від ступеню соціальної адаптованості студентів до освітнього середовища закладів вищої освіти.

Студентство представляє собою унікальну соціальну групу з множинними ризиками у контексті процесу соціалізації. Зміна соціального статусу та пов'язане з цим нервово-емоційне напруження, висока щільність міжособистісних контактів, поєднання навчання з роботою, невизначеність фахової траєкторії, інтенсивне спілкування в особистісно-інтимній сфері з одночасним різким зниженням рівня спілкування з батьківською родиною тощо – цей комплекс чинників може негативно вплинути на соціальну адаптацію студенток і студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти.

Аналіз наукової літератури свідчить, що питання адаптації студентів до умов навчання у закладі вищої освіти є таким, що достатньо активно вивчається, особливо у контексті проблем формування особистості майбутнього фахівця.

Водночас теоретичний аналіз значного обсягу сучасних наукових праць виявив, що проблема соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти ще не досліджувалася через призму гендерного підходу та в умовах тотальних і тривалих карантинних обмежень.

Актуальність вивчення проблеми соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу підсилюється низкою суперечностей, особливо між:

– потребами трансформації вітчизняної системи вищої освіти на засадах студентоцентризму та переважаючим досвідом здійснення соціально-виховної роботи у вищій школі на загальному рівні;

– суспільною необхідністю впровадження гендерного підходу в діяльність закладів вищої освіти як засобу оптимізації процесу соціалізації студентства та недостатньою розробленістю наукових основ вивчення й забезпечення соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти.

Актуальність проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії і практиці поряд з виокремленими суперечностями, які потребують розв'язання, зумовили вибір теми дослідження **«Соціальна адаптація студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти»**.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – гендерний підхід до соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти.

Мета дослідження – на основі аналізу теоретико-методичних засад соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти проаналізувати її ефективність, з урахуванням вимог гендерного підходу, та сформулювати рекомендації щодо оптимізації досліджуваного процесу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати соціальну адаптацію студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти як наукову проблему.

2. З'ясувати зміст і критерії соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти.

3. Схарактеризувати теоретико-методичні основи впровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти.

4. Проаналізувати вітчизняний досвід сприяння соціальній адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти.

5. Експериментально дослідити рівень соціальної адаптованості студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти.

6. Сформулювати рекомендації щодо оптимізації соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з урахуванням вимог гендерного підходу.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

– теоретичні: історико-педагогічний, порівняльний, термінологічний аналіз базових категорій для уточнення понятійного поля дослідження, метод системно-структурного аналізу, узагальнення;

– емпіричні: анкетування, бесіди, фокус-групи, метод аналізу документації закладу вищої освіти для визначення змісту роботи психологічної служби системи освіти та інституту кураторства у контексті завдань сприяння соціальній адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з урахуванням вимог гендерного підходу.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося упродовж 2019-2020 н.р. на базі Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Усього дослідженням було охоплено 50 студенток і 50 студентів, 5 викладачів та 5 викладачок закладу вищої освіти, 2 фахівчині психологічної служби СумДПУ ім. А. С. Макаренка.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що вперше: здійснено наукову спробу вивчення проблеми соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого закладу освіти з урахуванням вимог гендерного підходу; розроблено рекомендації щодо сприяння провадженню гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з урахуванням вимог гендерного підходу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні діагностичного інструментарію для визначення рівня соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з урахуванням вимог гендерного підходу. Матеріали дослідження можуть використовуватися у закладах вищої освіти у процесі фахової підготовки фахівців та фахівчинь з соціальної роботи, практичної психології, у процесі планування навчально-виховної роботи закладу та оцінки його результатів у контексті ефективності соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з урахуванням вимог гендерного підходу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і результати магістерського дослідження доповідалися на III Всеукраїнській науково-практичній конференції з Міжнародною участю «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади» (м. Суми, 2021).

Публікації. Матеріали магістерської дисертації висвітлено в тезах у збірнику матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг роботи. Робота складається з двох розділів, по три підрозділи у кожному, вступу, висновків до розділів та загальних висновків, переліку використаних джерел, додатків. Робота містить 5 таблиць, 10 діаграм та 6 додатків. Загальний обсяг роботи становить 116 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Соціальна адаптація студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти як наукова проблема

На початку викладу матеріалу даного підрозділу, відповідно до вимог логіки наукових досліджень, визначимося зі змістом поняття «освітнє середовище закладу вищої освіти» як одного з ключових понять нашого наукового пошуку.

Уважаємо за необхідне зауважити, що заклад вищої освіти може бути представлений не лише як соціально психологічна група, але і як організація, покликана сприяти / забезпечувати набуття студентами знань і досвіду, зміст і формат яких відповідає їх фаховим устремлінням та соціальним ціннісно-нормативним межам.

В закладах вищої освіти значно зростає сфера взаємодії індивіда і суспільства: збільшується кількість і склад кола агентів соціалізації, з'являються нові референтні групи, засвоюються об'єктивні знання. Оцінка впливовості соціалізуючого простору закладу вищої освіти ускладнюється присутністю в ньому як організованих і впорядкованих, так і стихійних факторів соціалізації. Тобто, у процесі соціалізації студентів_ок засобами діяльності закладу вищої освіти спостерігається двоякий вплив. Насамперед, саме в них здійснюється соціальне виховання як соціально-контрольована частина соціалізації майбутніх фахівців_чинь. Водночас, заклади вищої освіти, як будь який соціум, впливають на своїх членів_кинь стихійно.

В умовах системних реформ, що тривають нині в нашій країні відбувається перерозподіл функцій соціалізації від держави на користь інших елементів соціуму, у тому разі й тих, які здійснюють стихійну соціалізацію. До того ж, наразі заклади вищої освіти щодо здійснення процесу соціалізації

студентської молоді знаходяться у надскладному становищі через карантинні обмеження (КОВІД-19). Переважання, з березня 2021 року, форми дистанційного навчання над аудиторною, «віртуалізує» та суттєво послаблює соціальні впливи освітнього простору університетів і поки що немає реальних часових перспектив по відновленню попередньої системи організації навчання студентства.

Освітнє середовище це «сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні» [48]. Відповідно, *освітнє середовище закладу вищої освіти* ми тлумачимо як сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування закладу вищої освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які мають бути створені / склалися у закладі вищої освіти.

З метою визначення змісту наступного ключового поняття нашого дослідження – соціальна адаптація студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти – проаналізуємо зміст сукупності відповідних наукових доробків, які були обрані нами у результаті здійсненого тематичного пошуку і відбору.

На сучасному етапі соціальна адаптація студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти є проблемою, яка активно вивчається у науковому обігу у різних контекстах: підвищення ефективності загальної соціалізації, оптимізації професійної підготовки тощо. Здійснимо стислий обсяг тих наукових досліджень, що були обрані нами у якості бази нашої магістерської роботи.

Як напрям діяльності соціальної служби вищого навчального закладу вивчає соціальну адаптацію студентів-першокурсників Агарков О. [1]. Науковець наголошує, що вступом до закладу вищої освіти призводить до

виникнення нових, незвичних умов для «вчорашніх абітурієнтів». Це зумовлює ламання динамічного стереотипу і пов'язаних з ним емоційних переживань. Почасти соціально-психологічна дезадаптація обумовлює втрату набутих раніше позитивних настанов і відносин студентів_ок першого року навчання. Тяжким наслідком такої дезадаптації є стан «напруженості і фрустрації, зниження активності студентів у навчанні, втрата інтересу до громадської роботи, погіршення поведінки, невдачі на першій сесії, а в череді випадків – втрата віри у власні можливості, розчарування у життєвих планах. Усе це призводить до психічного перевантаження, яке суттєво знижує адаптативні можливості і, як наслідок, сприяє порушенню психічного здоров'я особистості [1, с. 78].

Солідаризуючись з іншими вченими (Бохонкова Ю., Мамедов А., Вієвська М., Красовська Л.) Агарков О. виділяє низку типових труднощів для студенток_ів першого року навчання:

- переживання, зумовлені перехідним періодом: від шкільного до дорослого життя;
- недостатня визначеність мотивації вибору професії;
- недостатня готовність до самостійного життя, самостійного налагодження побуту (надто для мешканців_ок гуртожитків);
- недостатня психологічна неготовність до відповідальності за власні вчинки та прийняття рішень;
- недостатньо розвинені уміння планування, організації та здійснення самостійної роботи;
- велике і нерівномірне навчальне навантаження;
- недостатні уміння розподіляти час, відведений на навчання і відпочинок, та дотримуватися відповідного режиму;
- недостатні уміння загального самоконтролю, саморегуляції поведінки та діяльності;
- недостатньо розвинуті вольові якості;

- недостатня сформованість мотивації навчання в обраній професії [1, с. 80].

Також цікавим фактом для нас стало виокремлення Агарковим О. трьох видів адаптації студентів_ок:

- 1) соціальна адаптація: освоєння соціальної позиції, прийняття норм і цінностей, пов'язаних з роллю студента;
- 2) соціально-психологічна адаптація: загальна установка до факультету, спеціальності, групи;
- 3) психологічна адаптація: переживання емоційного комфорту, пов'язане з навчанням в університеті [1, с. 81].

Психологічним факторам і проявам процесу адаптації студентів до навчання у ВНЗ присвячений дисертаційний доробок Алексєєвої Т. [2].

Особливості соціальної адаптації студентів до умов ВНЗ спробувала визначити Бохонкова Ю. [7] Дослідниця виокремлює такі види адаптації студентів до навчання у закладі вищої освіти:

- 1) професійна адаптація у закладі вищої освіти – залучення особистості до професії / фаху, що здійснюється через набуття відповідних знань, умінь і навичок. Пристосування до структури вищої освіти, її загального змісту та структурним компонентам;
- 2) дидактична адаптація – пристосування студентів_ок до нової для них системи навчання;
- 3) соціально-психологічна – пристосування до академічної групи, відносин у ній, напрацювання власного стилю поведінки [7, с.294-295].

У цілому ж адаптацію особистості до закладу вищої освіти Бохонкова Ю. тлумачить як «пристосування студента до вимог, змісту і характеру навчально-виховного процесу, спрямоване на надбання знань, умінь і навичок; формування системи норм, ціннісних орієнтацій, уміння організовувати власну життєдіяльність у такий спосіб, щоб досягати визначених цілей навчальної діяльності та розвивати навички майбутньої фахової взаємодії» учебно-воспитательного процесса, направленная на получение знаний, умений и

навыков, формирование системы норм, личностных ориентаций, умение организовывать свою жизнь для выполнения поставленной цели, качеств, необходимых для определенной трудовой деятельности» 7, с.294-295].

Проблеми й основні напрями адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти досліджує Дідух М. Науковий доробок характеризує підходи до тлумачення змісту поняття «адаптація до навчання у ЗВО»:

« – комплексний, динамічний процес, обумовлений взаємодією суб'єктивних й об'єктивних соціально-психологічних, психічних, психофізіологічних та фізіологічних чинників;

– складне багатогранне приєднання студентів до нової системи вимог і контролю, нового колективу, а для деяких – і нового середовища;

– пристосування індивіда до групи, студентського колективу в цілому, прийняття нормативно-правових вимог перебування у ЗВО, усвідомлене прийняття норм моралі та культури й адаптація до проживання у гуртожитку [21, с.62].

Сам дослідник наголошує, що соціально-психологічна адаптація студентів у середовищі ЗВО є інтегративним комплексом:

1) професійно-фахової адаптації – пристосування студентів до змісту та умов самостійної організації навчальної діяльності, розвиток навчальних умінь і навичок а також власних устремлінь у навчальній та науковій роботі; 2) активного чи пасивного пристосування особистості до оточення, побудова стосунків і взаємин у студентських групах, формування стилю особистісної поведінки;

3) соціально-фахову адаптації – прийняття суспільних вимог до умов взаємодії в закладі вищої освіти та в системі майбутньої професійної діяльності [21, с.62].

Умовам адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ присвячено доробок Дятленко М. [26] Дуже плідною, на нашу думку, є представлений результат аналітичної роботи дослідниці щодо різних практик наукоців_виць щодо визначення сутності адаптації до навчання у ВНЗ:

- як складний багатофакторний процес включення студентів у нову освітньо-виховну систему, у нову систему вимог і контролю, новий колектив, а для багатьох в нові життєві умови (Андрєєва А., Слободчиков В.);
- як складний багатофакторний двохсторонній процес, що передбачає підвищення освітнього рівня, психологічний комфорт, уміння взаємодіяти з однолітками і викладачами (Багачкіна Н.);
- як сукупність професійно-фахової адаптації (приспособування до змісту, умов та самостійної організації навчальної діяльності, формування навичок та спрямувань у навчальній та науковій роботі); активного / пасивного приспособування особистості до оточення (побудову стосунків і взаємин у студентських групах, формування стилю особистісної поведінки); соціально-фахової адаптації (прийняття суспільних вимог до майбутньої професійної діяльності) (Казміренко В.).

В сучасній теорії соціальної педагогіки та соціальної роботи соціальна адаптація розуміється як процес активного приспособування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища [27].

Відповідно, питання соціальної адаптації студентів_ок першого курсу навчання Спіріна Т. і Зарюгіна Ю. розглядають як «процес входження в нове соціальне середовище (колективи університету, академічної групи), засвоєння та відтворення соціальних норм та цінностей, притаманних цьому середовищу, оволодіння відповідними ролями та функціями. Це двосторонній процес, який передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію в умовах соціально-педагогічної співтворчості усіх учасників процесу (адміністрації закладу, викладачів, куратора, батьків, членів академічної групи і самого студента-першокурсника)» [65].

У якості процесу «активного приспособування і творчого освоєння

особистістю нового соціального середовища, у якому вона постає не лише об'єктом, а й суб'єктом адаптації, а соціальне середовище є одночасно і адаптуючою, і адаптованою стороною» визначає поняття соціальної адаптації Стрельцова О. [68, с.5].

Зазначимо: з огляду на те, що соціальним ситуаціям притаманна постійна змінюваність, цей факт безперервно потребує пристосування індивіда до оновлених вимог функціонування. Тобто, процес соціальної адаптації є безперервним.

У соціально-педагогічній літературі схарактеризовано такі форми адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі:

- формальна – пізнавально-інформаційне пристосування до нового оточення, структури вищої школи, змісту навчання в ній, її традицій, своїх обов'язків;
- соціальна / соціально-психологічна (суспільна) – процес внутрішньої інтеграції (об'єднання) групи студентів_ок першого року навчання та включення цієї групи до студентського загалу факультету / інституту / університету / академії тощо;
- дидактична – пристосування до нових форм і методів навчальної діяльності у закладі вищої освіти, що зумовлюється, насамперед, інтелектуальними уміннями і навичками першокурсників_ць [74].

Також, виходячи з того, що соціальна адаптація першокурсників до нових умов навчання у закладі вищої освіти обумовлює суттєве зростання рівня активності особистості, що призводить до формуванням її нових якостей, зміни ставлення до певних складових соціального світу, а також до усвідомлення себе в цьому світі, дослідники (Мацокін А.) зауважують, що успішніше цей процес буде відбуватися, якщо студент_ка зможе швидко і релевантно усвідомити нові вимоги навчання, одразу зосередиться на знаннях і навичках, необхідних для ефективного функціонування в студентському середовищі, а також зорієнтує себе на фахові цінності обраної професії та соціальної діяльності. Неправильне

ж розуміння себе, нової соціальної ролі і нових форм навчання, може негативно позначитися на рівні адаптованості.

У доробку Фурдуй С. [74] наголошується на індивідуальному характері соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти. Рівень особистісної активності може варіювати адаптивний процес у два види:

- активне адаптування, яке значною мірою зумовлює успішність ефективності соціальної адаптації: студентство не лише переймає норми та цінності нового соціального простору, але і поширюють їх, сприяють їх трансформації та оптимізації;
- пасивне адаптування: конформне прийняття цілей і цінностей нової соціальної групи.

Отже, у цілому зміст процесу адаптації першокурсників_ць до умов навчання у закладі вищої освіти складається з:

- 1) пристосування до нової соціальної групи, її правил і традицій;
- 2) засвоєння нових норм навчальної діяльності, оцінок, способів самостійної роботи;
- 3) формування більш чіткого уявлення про фах;
- 4) пристосування до нових графіку життєдіяльності та умов побуту;
- 5) пристосування до нових способів використання дозвілля.

Соціальна адаптація студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти визначається нами як:

- недостатньо досліджена проблема як у цілому, так і в аспекті застосування гендерного підходу з метою її оптимізації;
- ***процес прийняття норм нового соціального середовища, внутрішнє та зовнішнє ставлення до цих норм та включення до системи міжособистісних стосунків у групі.***

1.2. Зміст і показники соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти

Войтович Н. виокремила типи психологічної адаптації студентів_ок першого курсу до навчання в університеті, залежно від швидкості цього процесу та його результатів розрізняють такі типи адаптації першокурсника:

«- 1-ий тип адаптації характеризується легкістю пристосування студента до нових умов навчання, що відрізняються від шкільних формами та методами організації навчального процесу;

- 2-ий тип адаптації характеризується тим, що позитивне ставлення до обраного фаху, набуття професійних умінь і навичок формується поступово;

- 3-ий тип адаптації пов'язаний з суттєвими труднощами в засвоєнні нових соціальних норм, встановленні та підтриманні студентом_кою певного соціального статусу в новому колективі тощо» [8, с.79-80].

Зазначимо також, що ми солідаризуємося з позицією Дятленко М. щодо того, що система рівнів адаптації студентів_ок до умов навчання у закладі вищої освіти, з врахуванням усіх її компонентів (психофізіологічного, психологічного, соціального, педагогічного) визначається наразі як недостатньо розроблена [26]. Лише в загальному вигляді окреслені педагогічні підходи до організації педагогічного процесу, що сприяють зниженню напруженості адаптаційних процесів.

Щодо питання етапності процесу соціальної адаптації, нам плідною видається теза Овчаренко Г. [44], яку підтримує і Мацокін А. [42]. Дослідники виділяють три стадії соціалізації студентської молоді:

1. Адаптаційна (I-й і частково II-й курси) – адаптація індивіда до нових умов – покликана оволодіти методами навчально-фахової діяльності через пізнання її провідного змісту є.
2. Ціннісно-діяльнісна, або диспозиційна (частково II-й, увесь III-й та IV-й курси) – покликана розв'язати суперечності між ціннісними орієнтаціями студента_ки на цілі життєдіяльності та шляхи їх досягнення, що

обумовлені соціальними умовами життєдіяльності певного індивіда. Провідним завданням на цій стадії адаптації є сприяння особистісним якостям студента_ки, а у випадку потреби – і корекція певних з них.

3. Професійна (випускний курс) – сприяє завершенню професійно-особистісного становлення студентів, перетворенню їх у активних суб'єктів адаптаційного процесу.

На кожній з окреслених стадій не лише вирішуються специфічні завдання розвитку особистості, але й створюються відповідні обов'язкові умови для переходу на наступну [44].

Іншу, більш усталену позицію, авторкою якої є Кондрашова В. [32], поділяють Спіріна Т. і Зарюгіна Ю. [65]. Адаптацію до умов навчання у закладі вищої освіти, у тій чи іншій формі, проходять усі першокурсники_ці. Водночас, часові межі (фази) адаптації до навчально-виховного процесу закладу вищої освіти у студентів_ок першого курсу коливаються в межах академічного року:

1. Початкова фаза – психічна реакція організму на змінені умови життєдіяльності (закінчується приблизно наприкінці I-го навчального семестру).
2. Фаза перебудови пристосувальних механізмів, динамічного стереотипу та психічних процесів триває до середини II-го навчального семестру.
3. Фаза виникнення стійкої адаптації – завершується наприкінці I-го курсу. Проте, за спостереженнями Кондрашової В., у 35 % студентів адаптованість до умов закладу вищої освіти так і не справджується [32].

Адаптаційний процес, наголошує дослідниця, не відбувається автоматично: навіть на випускному курсі спостерігаються особистості, які "завмерли" на початковому етапі адаптації (пройшли його невдало і не повною мірою скористалися всіма можливостями, які надає навчання закладі вищої освіти).

В. Стрельцова [69, с.9]. виокремлює такі критерії соціальної адаптації студентів:

- критерій соціально-психологічної адаптації, який відображає емоційні стани студентів_ок, взаємини в академічній групі, морально-психологічну атмосферу;
- критерій професійної адаптації, який характеризує мотив вибору студентами_ками їхнього майбутнього фаху, рівень готовності студентів до реалізації фахових завдань, ступінь опанування відповідними знаннями та навичками;
- критерій суспільної адаптації, що характеризує пристосування / інтеграцію студентів_ок до закладу вищої освіти як соціального інституту, усвідомлення студентами функцій та необхідності суспільної діяльності, просоціальна позиція (громадський активізм).

У свою чергу, Фурдуй С. соціальний аспект адаптації характеризує «ступенем прийняття людиною групових норм та правил життя, а також ступенем прийняття цієї людини групою» [74]. Відповідно, показниками, що відобивають тенденції соціальної адаптації дослідник визначає:

- задоволення людини групою, до складу якої вона входить,
- співпадіння індивідуальних і соціальних цінностей тощо.

Саме тому «критеріями успішної соціальної адаптації студента_ки ... є задоволеність своїм статусом, усвідомлення себе членом групи, налагодження конструктивних взаємин з однокласниками, розвинуті комунікативні здібності [74].

Отже, аналіз тематичних наукових праць свідчить, що найбільш надійним критерієм адаптованості людини до певного виду діяльності доцільно вважати єдність показників ефективності діяльності у їх сполученості із задоволеністю від досягнутого результату.

У контексті питання соціальної адаптації студентів_оє до освітнього середовища закладу вищої освіти можна сформулювати більш детальний перелік показників:

- рівень успішності в навчальній діяльності та пізнавальної активності;

- характер взаємин з колегами й колежанками по навчанню та викладачами;
- загальне емоційне благополуччя під час перебування у закладі вищої освіти та виконання діяльності пов'язаної з цим перебуванням;
- характер ставлення до фаху;
- прийняття нових моделей поведінки, що притаманні студентству;
- здатність будувати стратегічні й тактичні плани задоволення потреб студентського життя.

Водночас, серед усіх перелічених критеріїв, на нашу думку, є той, у якому, певною мірою, змістовно відбиваються усі інші. Цей критерій - загальне емоційне благополуччя під час перебування у закладі вищої освіти та виконання діяльності пов'язаної з цим перебуванням.

Саме тому в основу нашої діагностичної роботи (підрозділ 2.2) і було покладено дослідження відчуття представниками й представницями респондентської групи почуття комфорту; якість емоційного забарвлення змін, що відбулися з ними у зв'язку зі вступом до закладу вищої освіти тощо.

1.3. Теоретико-методичні основи впровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу

На основі визначених нами у підрозділах 1.1 та 1.2 сутнісних змістів понять «соціалізація», «гендерна соціалізація», «соціальна адаптація», «освітнє середовище закладу вищої освіти» здійснимо спробу схарактеризувати теоретико-методичні основи впровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу.

Становлення української держави, прагнення до розбудови цивілізованих норм життя, інтеграція у Європейське співтовариство обумовлює необхідність

гармонізації суспільних відносин, у тому разі щодо забезпечення рівних можливостей представників_ць обох статей у всіх сферах соціуму. Особливе місце, як соціальний інститут, посідає освіта, яка «має два мандати»: від держави і від батьків формувати ціннісні орієнтири молодого покоління. Саме тому, як у світовій, так і у вітчизняній практиці, акцент у процесі деконструкції гендерної нерівності робиться на системі освіти. Вона визначається «форпостом» інтеграції нових соціальних цінностей.

На практиці ж, як зазначають дослідниці Голованова Т. [17], Воровка М. і Петрученя Г. [9] та інші у переважній практиці система освіти транслює так звані «традиційні цінності» та виділяють «традиційний підхід до освіти»: виховання особистості з чіткими «фемінними» та «маскулінними» соціальними характеристиками в умовах жорстких патріархальних соціальних стандартів [9, с. 45-46].

Гендерний мейнстрімінг в українській педагогічній науці, від його початку, тісно пов'язаний з плеядою яскравих науковців і науковиць: Т. Голованова [17], Т. Дороніна [23], В. Кравець та О. Кікінеджи [13, 33], О. Луценко [15], С. Харченко [12] та інші. На сучасному етапі наукового розвитку загальноприйнятим є таке тлумачення гендеру: соціально-психологічна характеристика, що визначає сукупність властивостей, які відрізняють людей залежно від статі та значною мірою визначається особливостями культури, традицій, вихованням і соціальними очікуваннями [27, с.23].

Відокремлення понять «стать» і «гендер» застосовується в науковому обігу для відокремлення біологічної та соціальної статей, остання з яких тлумачиться обумовленою соціально-економічними, культурними та історичними чинниками [9].

І хоча у найзагальніших основах дослідники й дослідниці гендерної педагогіки виявляють спільність позицій, то в детальніших характеристиках наявні різні точки зору. Зокрема, Кравець В. в основу теорії гендерної педагогіки помістив процес соціалізації індивіда, виокремлюючи дві його

складові: гендерну соціалізацію і сексуальну соціалізацію [13]. Гендерна соціалізація зосереджує увагу на впливі соціально-культурних чинників у становленні та розвитку особистості, а сексуальна — на сексуальній просвіті й вихованні, формуванні сексуальної культури. Водночас, О. Луценко наголошує, що «головна мета статевого виховання – сексуальна соціалізація індивіда, пов'язана з пошуком та набуттям власних сексуальних ідентичностей» [15]. Дослідниця підкреслює, що гендерна ідентичність не є однаковою для всіх чоловіків і жінок у рамках власної статі; вона різногранна й мінлива. Саме тому дослідники й дослідниці гендерної ідентичності приділяють увагу на характеристиці суб'єктивних смислів і моделей ідентичності певних індивідів, а не об'єктивних функцій і загальних статусів статей у соціумі.

Наразі кількість досліджень, присвячених різним аспектам гендерного підходу в освіту зростає: Воровка М. і Петрученя Г. здійснюють спроби філософського осмислення гендерного підходу в педагогіці [9]; Грицай І. досліджує механізми забезпечення принципу гендерної рівності [18]; Гришак С. і Шабасєва Н. розробили соціально-педагогічні умови ефективної гендерної соціалізації студентів засобами діяльності відеоклубу [19]; Курманова Т. вивчає вектор розвитку гендерної освіти в Україні [34], Левченко К. опікується питаннями філософсько-правового аналізу гендерної рівності [36] та шляхами включення питань прав жінок до навчально-виховного процесу [37]; Лесіна Т. аналізує нові підходи гендерного розвитку до підготовки соціальних педагогів [38]; Любивий В. схарактеризував вплив технології «дебати» на процес формування гендерно-сприятливого середовища у ВНЗ [41]; Полякова О. досліджує гендерну рівність як цінність у діяльності вітчизняних університетів [51] а також шляхи оптимізації гендерної соціалізації студентів педагогічних закладів вищої освіти засобами позанавчальної діяльності [52]; Стрельник О. аналізує освіту як феномен, що продукує статево/рольовий або гендерний підходи [68]; Рассказова О. і Тарасенко Н. вивчають досвід роботи осередків гендерної освіти педагогічних вищих навчальних закладів [58];

Чухим Н. здійснює спробу характеристики стратегій гендерної освіти у вищій школі [76].

Про поширеність наукового вивчення (від теоретичних питань до практичних доробків) свідчить і періодичність тематичних наукових конференцій, як от «Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції» [70].

Водночас вважаємо за необхідне зазначити, що розширення «лав» прихильників гендерної теорії в педагогіці має і певні конкретні загрози, як от викривлення її сутності. Саме такий факт, на нашу думку, доводить випуск навчального посібника «Гендерна педагогіка» за авторством І. Лебеда [14]. Подане у ньому визначення гендерної педагогіки як «сукупність підходів, спрямованих на те, щоб допомогти дітям різної статі відчутти себе в школі комфортно, успішно підготуватись до статевої поведінки в сім'ї» [14, с.18] характеризує її як інструмент соціо-статевої сегрегації. З таким трактуванням ми не можемо погодитися і зауважуємо на цьому окремо. До того ж і сам автор, на попередній сторінці своєї праці, зазначає «Здійснювати гендерний підхід в освіті дітей – це значить діяти з розумінням соціального, конструктивістського походження категорій «чоловічого» і «жіночого» в суспільстві, ставити особистість та індивідуальність дитини в розвитку і вихованні вище традиційних рамок статі» [14, с.17].

На нашу думку, певні логічні невідповідності наявні і в деяких наукових доробках, що присвячені тлумаченню сутності важливого для нашої магістерської роботи поняття «гендерна соціалізація». Зауважимо, що ми, у своїх оцінках, базуємося на теоретико-методологічній позиції Кравця В.:

1) гендер конструюється шляхом соціалізації, розподілу праці, системою гендерних ролей, сім'єю, засобами масової інформації;

2) гендер формується і індивідами – на рівні їх свідомості (тобто гендерної ідентифікації), прийняття заданих суспільством норм і підлаштування під них (в одязі, зовнішності, манері поведінки тощо). Робити

гендер – означає створювати такі відмінності між хлопчиками і дівчатками, чоловіками і жінками, які не є природними, сутнісними чи біологічними [13, с.11-15].

Відповідно до наведеної позиції, ми не можемо повністю погодитися із витлумаченням змісту «гендерної соціалізації», запропонованим Н. Шабасєвою: «як процесу організованого впливу на адаптацію студентів коледжу до мінливих трансформацій соціально-культурного оточення з метою подолання асиметричних умов для їхнього гендерного розвитку і становлення власної гендерної ідентичності за рахунок розширення рольового репертуару; набуття досвіду егалітарних гендерних відносин у міжстатевій взаємодії; формування адекватної гендерної поведінки» [5].

Аргументуємо свою думку: насамперед, наведене визначення залишає поза своїм змістом механізми стихійної гендерної соціалізації, які, апріорі, відбуваються у будь-кому соціокультурному середовищі, включно із середовищем освітнього закладу; до того ж, акцентування змісту поняття через призму одnobічного впливу не охоплює другу складову процесу соціалізації – «опредметнення». Так, Г. Андрєєва зауважує на двох аспектах соціалізації: «присвоєння (процес засвоєння соціального досвіду, тобто вплив середовища на індивіда) і опредметнення (процес відтворення соціального досвіду, тобто вплив людини на середовище)» [5].

Також ми не можемо погодитися із логікою визначення змісту поняття «гендерна соціалізація», що пропонується А. Войтовською: «це, по-перше, засвоєння індивідом соціального досвіду, психосоціальних норм і ціннісних переконань, конкретних способів поведінки, діяльності, властивих представникам чоловічої та жіночої статі. По-друге, це процес формування статевої самосвідомості або статевої ідентичності. Він включає процес пізнання своєї та протилежної статі, емоційну оцінку себе як представника певної статі, самоствердження себе як представника певної статі у спілкуванні і діяльності» [5]. На наше переконання, низкою психологічних досліджень

доведено зворотну послідовність тих процесів, які характеризує дослідниця для витлумачення змісту поняття «гендерна соціалізація».

Ми солідаризуємось із позицією щодо розуміння гендерної соціалізації як процесу «засвоєння особистістю системи цінностей, норм, типів поведінки, стилю життя, соціальних ролей, що узгоджуються з культурними, соціальними, економічними, політичними контекстами буття та уявленнями про роль і місце чоловіка і жінки в суспільстві. Наслідком гендерної соціалізації індивіда є його долучення до гендерної культури, що забезпечує подолання гендерної нерівності та досягнення гендерного паритету як необхідної основи гармонізації суспільних відносин» [5].

Нам видається стрижневою теза представниці тернопільської гендерної школи О. Кікінежді, щодо комплексу базових складових особистісно-егалітарного підходу до гендерної соціалізації:

- інтеграція ідеї гендерної рівності в різні сфери соціального функціонування;
- діалектична єдність ідей біодетермінації біологічною статтю гендерних ролей та взаємозамінності жіночих і чоловічих соціальних ролей;
- формування егалітарного світогляду: гендерної компетентності, гендерної сенситивності, гендерної толерантності, гендерного самовизначення [13, с. 203].

Аналіз наукових доробків з проблематики гендерного підходу в освіту дозволив нам виокремити концептуальні засади нашого магістерського дослідження.

З одного боку, у світлі низки міжнародних і вітчизняних нормативно-правових джерел [20; 43; 54; 55; 56; 57; 66; 67 та ін.], гендерний підхід розглядається як ознака політичної, економічної та будь-якої іншої складової культури, що враховує потреби й інтереси соціально-статевих груп суспільства. Сутністю гендерного підходу є усвідомлення факту, що соціальні

явища впливають на осіб чоловічої та жіночої статі по-різному та викликають у них різне реагування.

З іншого боку, гендерний підхід тлумачиться як механізм досягнення гендерної рівності та утвердження рівних можливостей для успішної соціальної самореалізації кожної людини.

У цілому, гендерний підхід є особливим напрямком у соціальних науках, що спрямований на формування та утвердження політики рівних, не обмежений статево-рольовими забобонами, можливостей самореалізації людини в різноманітних сферах соціальної практики.

Гендерний підхід є не лише методологічним орієнтиром вивчення освітньої теорії і практики, але і її зміни засобами:

- 1) оцінки невідповідності / гендерної паритетності у взаємодії жінок і чоловіків, характеристики специфіки цієї взаємодії з огляду на різновекторний вплив усіх факторів соціальної взаємодії;
- 2) регулюванні й забезпеченні гендерного балансу засобами стримування проявів сексизму і дискримінації, деконструкції гендерних стереотипів «фемінності» й «маскулінності»;
- 3) розбудови практики гендерних зрушень у становищі і соціальному статусі жінок та чоловіків, сприяння утвердженню між ними егалітарних стосунків;
- 4) підкреслення необхідності відповідності сучасному соціальному замовленню глобального масштабу: системі демократичних цінностей, норм та уявлень суспільства про «жіноче» і «чоловіче» [16].

Стратегічне значення для впровадження гендерного підходу, у тому разі, в освіту, має гендерна компонента (гендерна складова): теоретична концепція у сукупності з практикою гендерної рівності та недискримінації.

Відповідно, стратегічними напрямками впровадження гендерного підходу, у тому разі у процес соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого закладу освіти визначаємо:

- гендерні дослідження, гендерний аналіз, гендерна експертиза, гендерний аудит (гендерний підхід дозволяє визначити наслідки впливу панівної парадигми соціально-економічного розвитку суспільства / системи освіти, зокрема впливу соціальної сегрегації / нерівності за ознакою статі);
- гендерну просвіту / освіту (гендерний підхід сприяє усвідомленню певними / усіма соціальними групами шкідливого впливу соціальної сегрегації / нерівності за ознакою статі; пропагує егалітарні відносини в суспільстві як прогресивні: корисні як на особистісному, груповому, так і на загальносуспільному рівнях);
- гендерні практики (гендерний підхід дозволяє деконструювати систему соціальної сегрегації нерівності за ознакою статі та закласти основи / розвинути надбання егалітарної взаємодії як у суспільстві в цілому, так і в певних соціальних інститутах тощо).

Серед принципів упровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого закладу освіти визначаємо, на нашу думку, провідними є:

- принцип відповідності цінностям егалітарних переконань (особистісні переконання, основою яких є ідея рівності умов та можливостей всіх і кожного/кожної для самореалізації особистості у будь-якій соціальній сфері, незалежно від будь-яких його / її ознак, у тому разі і статі; свідоме та критичне сприйняття соціально-політичної інформації; активна позиція щодо практики гендерних зрушень в Україні; толерантне ставлення до представників_ць обох статей попри їх гендерні орієнтації; усвідомлення себе як особистості, яка спроможна покращити гендерну ситуацію в соціумі),
- принцип побудови діяльності на основі чинної вітчизняної нормативно-правової бази (доречі, наразі сучасна вітчизняна нормативно-правова база щодо проблеми гендерної рівності є набагато більш прогресивною, ніж переважаюча

суспільна практика та декларує неприпустимість протиставлення за статевою ознакою в сім'ї, освіті інших соціальних інститутах а також необхідність створення рівних умов і можливостей для розвитку, самовдосконалення і самореалізації кожної людини),

- принцип науковості (передбачає обов'язкове розкриття причинно-наслідкових зв'язків як в історичному, так і в інших контекстах),

- принцип комплексності (адже гендерний підхід в освіті, через його інтегративну сутність, неможливо впроваджувати, наприклад, в навчальному процесі та ігнорувати у виховному або навпаки),

- принцип послідовності (процес деконструкції гендерних стереотипів потребує певної обережності й виваженості; спланованої просвітницької роботи у відповідних соціально-педагогічних умовах і вже потім – цілеспрямоване формування досвіду взаємодії між представниками_цями різних статей на егалітарних засадах).

До теоретико-методичних основ упровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу нами віднесено:

- моделювання та реалізація цього процесу з урахуванням гендерних відмінностей серед студентства (у тому разі, шляхом впровадження гендерно чутливої мови);
- здійснення дослідження потреб реального складу студентства щодо оптимізації процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу, з обов'язковим групуванням здобутих даних за гендерною ознакою;
- приділення спеціальної уваги проблемі протидії в освітній системі закладу вищої освіти усім проявам дискримінації за гендерною ознакою.

Визначивши стратегічні напрями упровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого закладу освіти визначаємо та схарактеризувавши його принципи й теоретико-

методичні основи, можемо перейти до виконання наступного завдання нашого магістерського дослідження: вивчення вітчизняного досвіду сприяння соціальній адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу.

Висновки до розділу 1

Аналіз соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти як наукової проблеми засвідчив водночас: потужний масив робіт, що присвячені певним її аспектам; наявність неоднотайності науковців щодо тлумачення сутності, змісту і структури соціальної адаптації як процесу; відсутність досліджень, які б аналізували процес соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з позицій гендерного підходу.

Ми тлумачимо соціальну адаптацію студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти як процес прийняття норм нового соціального середовища, внутрішнє та зовнішнє ставлення до цих норм та включення до системи міжособистісних стосунків у соціальних групах, що діють у даному середовищі.

Нами також визначено сутність гендерного підходу та теоретико-методичні основи його упровадження у процес соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти:

- моделювання та реалізація цього процесу з урахуванням гендерних відмінностей серед студентства (у тому разі, шляхом впровадження гендерно чутливої мови);
- здійснення дослідження потреб реального складу студентства щодо оптимізації процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу, з обов'язковим групуванням здобутих даних за гендерною ознакою;

- приділення спеціальної уваги проблемі протидії в освітній системі закладу вищої освіти усім проявам дискримінації за гендерною ознакою.

Загальне емоційне благополуччя під час перебування у закладі вищої освіти та у процесі виконання діяльності пов'язаної з цим перебуванням визначено нами провідним серед усіх проаналізованих критеріїв соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти. Саме його і покладено в основу нашої подальшої діагностичної роботи.

РОЗДІЛ 2

ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

2.1. Характеристика вітчизняного досвіду сприяння соціальній адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти

Попри те, що серед сучасних дослідників існує думка про те, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки педагогічні підходи до організації педагогічного процесу, що сприяють зниженню напруженості адаптаційних процесів теоретично окреслені лише в загальному вигляді [26], спробуємо віднайти відповідний досвід у діяльності вітчизняних закладів вищої освіти.

Цілеспрямований вплив на особистість студентства першого року навчання з метою сприяння його успішної адаптації в освітньому просторі закладу вищої освіти має відбуватись з урахуванням найбільш значущих соціально-педагогічних чинників, моделюванням оцінки досягнутих результатів та здійснення поточних коректив адаптаційного процесу на основі результатів проміжного оцінювання ефективності процесу. Результатом саме такого підходу стане перехід студентів_ок першого року навчання з позиції «глядача» на позицію активних і ініціативних членів_кинь закладу вищої освіти як соціальної групи та організаційного утворення.

Серед наукових доробків ми знайшли перелік порад для оптимізації умов щодо соціальної адаптації студентів_ок першого року навчання, запропонованих Фурдуй С. [74]. Одразу зауважимо, що ці поради не є гендерно чутливими. Конкретизуємо їх перелік відповідно до авторського формулювання:

- аналіз студентського соціуму (стосунки у колективі);
- створення умов для розвитку та розуміння студентом своєї неповторності, індивідуальності;

- знання індивідуальних особливостей студента, на основі яких будується система його включення до нових видів діяльності та нового кола спілкування;
- розвиток соціальної служби у вищому навчальному закладі;
- робота щодо комплектування академічних груп з урахуванням психологічних особливостей студентів та їх психологічної сумісності;
- організація ритуалу «Посвята у студенти»;
- організація консультаційних пунктів у гуртожитках;
- організація студентського самоврядування тощо.

Як напрям діяльності соціальної служби закладу вищої освіти визначає сприяння соціальній адаптації студентів_ок першого року навчання Агарков О. [1]. Дослідник зауважує, що соціальна робота зі студентською молоддю характеризується певною специфікою:

- адаптація студента до умов функціонування закладу вищої освіти (особливо це стосується першокурсників_ць);
- підтримка толерантних і ефективних відносин між викладацьким складом та молоддю, яка навчається;
- попередження вірогідних фізичних, психічних і соціокультурних зіткнень окремого індивіду і «груп ризику»;
- розвиток студентів_ок як унікальних особистостей, формування рис творчого фахівця засобами навчальної і позанавчальної роботи [1].

Спираючись на нормативно-правові джерела, наукові дослідження, наявний практичний досвід у соціальній роботі Агарков О. визначає такі напрями діяльності соціальної служби закладу вищої освіти для молоді:

- соціальна допомога особі та різним категоріям, групам молоді, що сприятиме успішній їх інтеграції у громадське життя;
- соціальна профілактика різноманітних явищ, які негативно впливають на процес формування і становлення особистості та зумовлюють соціальну напруженість;

- сприяння молодим людям у досягненні цілей і розкритті їх внутрішнього потенціалу;
- корекція соціальної поведінки та самопочуття підростаючої людини, яка опинилась у скрутних умовах або переживає кризову дискомфортну ситуацію; попередження можливих фізичних, психічних зіткнень окремих індивідів і груп ризику;
- соціальна реабілітація, спрямована на відновлення порушених соціальних зв'язків за допомогою мобілізації насамперед внутрішніх ресурсів, творчого потенціалу особистості, використання її природної активності; збереження, захист нормального рівня життя і здоров'я молоді [1].

Ми співставили окреслені вище напрями з напрямками роботи Психологічної служби Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, який визначено нами базою експериментальної роботи щодо діагностики соціальної адаптації студентів_ок.

Проведений порівняльний аналіз дав підстави:

- 1) засвідчити тотожність задекларованих напрямів роботи;
- 2) зафіксувати відсутність гендерної складової в обох досліджуваних об'єктах.

Окресливши напрями роботи психологічної служби щодо оптимізації процесу соціальної адаптації студентів до освітнього простору закладу вищої освіти, Агарков О. здійснив спробу класифікації різновидів соціальної допомоги від соціальної служби Запорізького національного університету: надання соціальної допомоги малозабезпеченим студентам (87%); налагодження взаємодії студентів і викладачів (48%); надання соціально-психологічної допомоги студентам-першокурсникам (64%); організація змістовного дозвілля (89%); сприяння їх вторинній зайнятості (25%); створення умов для самореалізації та саморозвитку студентської молоді (48%) [1, с. 80].

Про системну роботу щодо сприяння соціальній адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти в Хмельницькій державній

гуманітарній академії, яка не обмежується лише першим роком навчання, свідчить структурований (назва теми, формулювання мети, цільова аудиторія) перелік відповідних тем із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу та вправ із корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи для кураторів академічних груп, викладачів та інших педпрацівників, які безпосередньо взаємодіють зі студентами. Наведемо для прикладу одну з тем (детальний зміст подано в Додатку А):

Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу на тему: «Покращення адаптації студентів-першокурсників до навчання в ХГПА».

Мета: створення атмосфери позитивного емоційного комфорту у групі; формування почуття єдності, згуртованості групи через включення їх у спільну діяльність; допомогти учасникам краще пізнати один одного, зорієнтувати на навчання та активну роботу над собою.

Цільова аудиторія: студенти I-го курсу.

Однак зауважимо, що у широкій тематиці пропонованих занять гендерна проблематика не відображена.

Програма адаптації студентів-першокурсників природничо-географічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [53] представляє собою ґрунтовний методичний інструментарій, у якому:

- обґрунтовано актуальність, мету та нормативно-правову базу розробки;
- визначено структуру пропонованої діяльності, відповідно до Програми: організаційна робота, соціально-адаптаційна практична робота, навчально-методична робота, соціально-культурна діяльність, індивідуальна робота;
- представлено зміст роботи по кожному напрямку;
- запропоновані методики проведення тренінгових занять, діагностичних зрізів тощо.

Водночас, і ця методична розробка не містить у собі елементів гендерної компоненти (дивись Додаток Б).

Досвід впровадження структурно-функціональної моделі соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів, що здійснювався в освітньо-культурному середовищі закладу вищої освіти представляє Білик О. [6]. Дослідниця визначає соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі закладу вищої освіти України «як вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на їх захист, допомогу та підтримку в процесі акультурації через взаємодію супроводжуваного (іноземного студента) із супроводжуючим (соціальний педагог, куратор, працівник деканату, викладач або інша особа, яка забезпечує супровід), результатом якої є створення оптимальних умов для ефективного розвитку їхньої соціальності (міжкультурного та соціально-професійного компонентів)» [6, с. 30].

Цікавим є досвід, описаний Білик О. щодо впровадження розробленою нею експериментальної моделі в діяльність закладів вищої освіти м. Харків. Змістовий аналіз заходів, що реалізувався, дає нам підстави вважати цю діяльність практикою оптимізації соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти. Наведемо стислий перелік заходів:

- спецсеминар з науково-методичних проблем соціалізації іноземних студентів: «Шляхи підвищення якості підготовки іноземних студентів у ВНЗ України»,
- відкриті лекторії «Соціалізація в інформаційному суспільстві»; «Особливості соціалізації студентської молоді»; «Інтернаціоналізація вищої освіти України»; «Іноземні студенти: світовий досвід»; «Соціалізація іноземних студентів: соціальна адаптація, соціальна інтеграція, соціальна індивідуалізація»; «Етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів»; «Моніторинг рівня розвитку соціальності іноземних студентів»,

- вправи у форматі кейсів за темою «Моніторинг актуального стану соціальності іноземних студентів»,
- круглі столи «Культурний шок та шляхи його подолання», «Специфіка міжкультурної комунікації у соціокультурному просторі інформаційного суспільства», «Нормативно-правове забезпечення навчання іноземних громадян в Україні»,
- тренінги: «Міжкультурна комунікація в соціокультурному просторі»; «Традиції та норми поведінки представників різних культур»; «Міжетнічна та міжкультурна толерантність»,
- інтерактивні заняття для студентів_ок «Давайте познайомимося» з написанням есе «Чому я приїхав в Україну»;
- підготовка фото-, відеозвітів: «Якою я побачив Україну», «Місто, у якому я навчаюсь», «ВНЗ, який я обрав»;
- підготовка презентацій про свою країну, рідне місто, культурні традиції рідної країни,
- ознайомчі екскурсії по закладах вищої освіти;
- вечори запитань та відповідей: «Правовий статус іноземного студента в Україні» тощо;
- соціально-психологічна гра «Новосілля»;
- соціально-педагогічний тренінги «Я та моя студентська група»;
- індивідуальне консультування та інше [6, с. 31-34].

Проте, з огляду на предмет нашої роботи нам було цікаво вивчити практику сприяння соціальній адаптації студентам до освітнього середовища закладу вищої освіти з упровадженням елементів гендерної компоненти.

Так, Гришак С. і Шабаєва Н. є ініціаторками експериментальної роботи на базі Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка щодо організації відеоклубу в позанавчальній діяльності студентів як фактору їх ефективної гендерної соціалізації [19]. Дослідниці наголошують на потужній виховній функції кіноклубу: «в наданні певних моделей життя чоловіка та

жінки, певних взірців гендерної поведінки, в пропаганді цінностей гендерної рівності, формуванні позитивного ставлення до суспільства, до людей, до себе, в залученні до культурних, правових, ідеологічних і гендерних норм сучасного соціуму; вона допомагає студентам розширити власний життєвий досвід через засвоєння екранних моделей поведінки і формування в них егалітарних ціннісних ставлень, яке супроводжується переживаннями й торкається глибинних психологічних структур особистості» [19; С.61].

Окрім виховної функції кіноклуб успішно реалізує розвивальну, комунікативну та рекреативну функції. Організація ефективної роботи кіноклубу вимагає дотримання відповідних соціально-педагогічних вимог (умов):

- 1) фаховий відбір документальних або художніх фільмів гендерної проблематики (їх зміст має відображати множину її аспектів та відповідати психолого-педагогічним і морально-естетичним критеріям);
- 2) педагогічний супровід показу кіно-, відеофільму має містити докомунікативну фазу перегляду (створення настанови на сприйняття картини й забезпечення інформаційної релевантності її сприйняття) та посткомунікативну фазу (обговорення переглянутого фільму, сприяння в осмисленні ідеї фільму, формуванні власного ставлення до його проблематики тощо);
- 3) перегляд фільмів у кіноклубі має суттєво відрізнятись від буденної «взаємодії з телеекраном» у домашніх умовах (засідання Відеоклубу мають бути значною подією);
- 4) дискусія у Відеоклубі організовується на декількох рівнів діалогу (між учасниками перегляду; внутрішній діалог глядача з фільмом; внутрішній діалог глядача з самим собою);
- 5) позиція «ведучого перегляду» повинна поєднувати приховані форми педагогічного впливу та виразну особисту точку зору, уникаючи директивних впливів [19; с.61-62].

Любовий В., акцентуючи на залежності сприйняття гендерної рівності від виховання, рівня культури і освіти особистості, наголошує, що ефективність виховного процесу впливає на адаптацію закладу вищої освіти до вимог гендерно-сприятливого середовища [41]. Дієвим механізмом підвищення його доступності та актуалізації, через застосування інтерактивних освітніх технологій, є освітня технологія «Дебати» як інноваційна форма гендерно-рольової соціалізації молоді. «Дебати» – інтелектуальне формально-рольове змагання (гра) в Британському (Світовому) форматі парламентських дебатів. Практикування дебатів в освітньо-виховному процесі, за свідченням автора, дозволяє досягати високого рівня соціалізації молоді, виховувати активних та компетентних громадян «відкритого суспільства» [41, с.108].

Про зовсім інший підхід до впровадження гендерної компоненти у процес соціальної адаптації студентської молоді до освітнього середовища закладу вищої освіти свідчить прийняття у грудні 2021 року у Національному університеті «Києво-Могилянська Академія» Політики попередження і боротьби із сексуальними домаганнями. Відповідні Наказ і Положення подаються нами у Додатку В.

Власне, уже сам факт прийняття такої Політики закладом вищої освіти є революційним проривом на шляху викорінення гендерного наисльства [72]. Адже цей документ є не просто маніфестом, а дієвим інструментом. Зокрема, Положенням про Політику протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в Національному університеті університеті «Києво-Могилянська Академія» передбачається створення Комітету протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу.

Для нас є знаковим факт, що Комітет не несе лише «каральну» функцію. Він створюється як уповноважений орган профілактичної роботи, що наприкінці кожного року має звітуватися перед Президентом НаУКМА щодо:

- проведені комітетом заходи щодо попередження дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в установі;

- кількості і змісту скарг щодо випадків дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в установі (з дотриманням вимог конфіденційності персональних даних).

Отже вивчення вітчизняної досвіду сприяння соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти засвідчило наявність різноманітних практик: від впровадження інтерактивних елементів взаємодії зі студентами до побудови цільових програм роботи з певними студентськими групами.

Водночас гендерна складова, у більшості вивчених нами випадків, наразі залишається поза змістом роботи щодо сприяння соціальної адаптації студентської молоді до освітнього простору закладу вищої освіти.

2.2. Діагностика рівня соціальної адаптованості студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу

Схарактеризовані нами у першому розділі нашої магістерської роботи теоретико-методичні основи соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти, дали нам можливість визначитися зі:

- змістом поняття «соціальна адаптація студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти» як ключовим поняттям нашого наукового пошуку,
- етапами та рівнями соціальної адаптації студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти,
- вимогами гендерного підходу до соціальної адаптації студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти.

Відповідно до окреслених основ, нами було вирішено:

- 1) залучити до діагностичного експерименту, наприкінці навчального року (травень 2021р.), респонденток і респондентів першого року навчання;
- 2) залучити до респондентських груп, для дотримання вимог гендерного паритету, рівну кількість осіб жіночої та чоловічої статі;

- 3) з метою дотримання вимог комплексності, включити до діагностичної роботи не лише анонімне анкетування студенток_ів, але і проведення двох фокус груп: з викладацьким складом у кількості 10 осіб та фахівчинями психологічної служби (2 особи) закладу вищої освіти, який був визначений нами як експериментальний.

Отже, дослідження проводилося упродовж 2020-2021 н.р. на базі Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Усього дослідженням було охоплено:

- 50 студенток і 50 студентів першого курсу,
- 5 викладачів та 5 викладачок закладу вищої освіти, які виконували кураторські обов'язки щодо студентських академічних груп першого року навчання;
- 2 фахівчині психологічної служби СумДПУ ім. А. С. Макаренка. Відсутність чоловічого представництва серед фахового складу психологічної служби СумДПУ ім. А. С. Макаренка, залученого до експериментальної роботи зумовлена 100% жіночим складом зазначеного структурного підрозділу університету.

З метою здійснення анонімного анкетування для визначення рівнів соціальної адаптованості студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти, нами була розроблена авторська анкета, що складалася з 17 запитань різного виду: закриті, напівзакриті та відкриті. Детальний зміст анкети подано у Додатку Г. Зауважимо, що умовно в структурі анкети можна виокремити декілька блоків:

- гендерний, віковий та демографічний розподіл опитуваних;
- рівень соціальної адаптації студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти;
- роль науково-педагогічного складу та психологічної служби університету в соціальній адаптації студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти;

- оцінка впровадження гендерного підходу у процес соціальної адаптації студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти;
- ставлення респондентської групи до гендерної просвіти;
- пропозиції респондентської групи щодо оптимізації досліджуваного процесу.

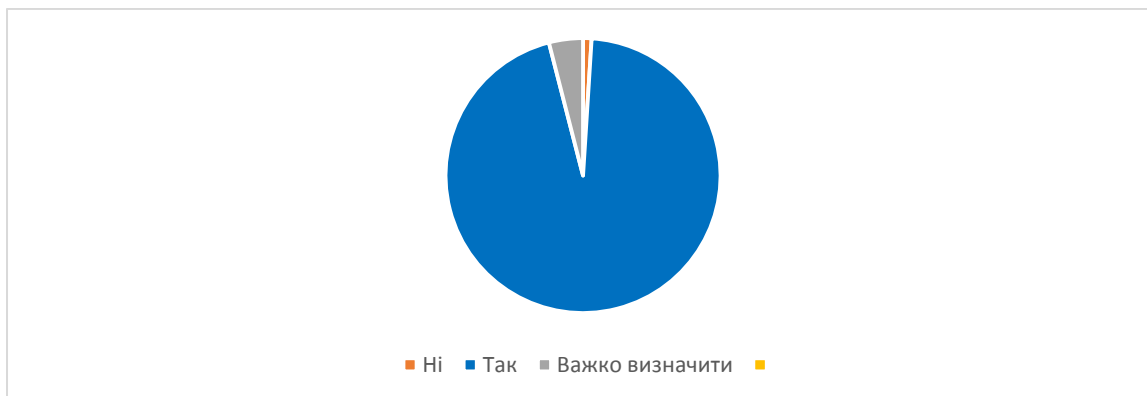
Зупинимось на характеристиці отриманих результатів анонімного анкетування, зауваживши, що їх анонімність досягалася залученням до його проведення складу волонтерського загону «Добрі справи» кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. У такий спосіб ми намагалися:

- мотивувати студенток_ів до участі в анкетуванні,
- мінімізувати бар'єр остраху через вірогідність розголошення таємниці персональних даних осіб, які взяли участь у нашому письмовому опитуванні.

Обробка результатів відповідей на запитання «Чи відчуваєте Ви, що у зв'язку зі вступом до університету у Вашому житті відбулися кардинальні зміни?» засвідчила, що серед опитаних майже відсутній гендерний розрив у відповідях: 95% студенток і 93% студентів дали відповіді «так», по 4% - відповідь «ні» та лише 1% студенток і 3% студентів зазначили, що вступ до університету кардинально не змінив їх життя.

Діаграма 2.2.1.Ж

Розподіл відповідей респонденток на питання «Чи відчуваєте Ви, що у зв'язку зі вступом до університету у Вашому житті відбулися кардинальні зміни?»



Діаграма 2.2.1.Ч

Розподіл відповідей респондентів на питання «Чи відчуваєте Ви, що у зв'язку зі вступом до університету у Вашому житті відбулися кардинальні зміни?»



Значущим для нашого дослідження було питання в анкеті «Якщо оцінювати якість соціальних змін, які відбулися з Вами у наслідок вступу до університету, якою вона є?» Відповіді на це питання, у порівнянні з відповідями на попереднє запитання, можуть допомогти з'ясувати рівень щирості респондентської групи. Зазначимо, що в цілому, відповіді збіглися, що свідчить на користь релевантності представлених у нашому дослідженні діагностичних даних: 85% студенток і 87% студентів дали відповіді «позитивна», 11% студенток і 7%

студентів визначили ці зміни як негативні, по 3% респондентів з кожної статевої групи дали відповідь «важко визначитися» та 1% студенток і 3% студентів зазначили, що соціальних змін у зв'язку зі вступом на навчання до університету у них не відбулося.

Діаграма 2.2.2.Ж

Розподіл відповідей респонденток на питання «Якщо оцінювати якість соціальних змін, які відбулися з Вами у наслідок вступу до університету, якою вона є?»



Діаграма 2.2.2.Ч

Розподіл відповідей респондентів на питання «Якщо оцінювати якість соціальних змін, які відбулися з Вами у наслідок вступу до університету, якою вона є?»



Обробка результатів відповідей на запитання «На Вашу думку, чи відчуваєте Ви себе комфортно в університеті?» засвідчила, що серед опитаних: 42% студенток і 39% студентів не визнали себе адаптованими до освітнього середовища закладу вищої освіти; 34% студенток і 41% студентів засвідчили, що відчувають себе адаптованими в освітньому середовищі університету не

повною мірою; 24% студенток і 20% студентів засвідчили, що вважають себе повністю адаптованими в освітньому середовищі альма-матер.

Для наочного відображення отриманих даних скористаємося діаграмами, здійснивши гендерну сегрегацію отриманих результатів (Діаграма 2.2.3.Ж, Діаграма 2.2.3.Ч).

Діаграма 2.2.3.Ж

Розподіл відповідей респонденток на питання «На Вашу думку, чи відчуваєте Ви себе комфортно в університеті?»



Діаграма 2.2.3.Ч

Розподіл відповідей респондентів на питання «На Вашу думку, чи відчуваєте Ви себе комфортно в університеті?»



Для нас важливим завданням було виокремити причини, які завадили респондентській групі успішно адаптуватися у просторі університету. Для цього опитуваним було запропоновано відповісти на запитання «Якщо Ви не відчуваєте себе комфортно в університеті, то через яку причину/які причини?» з вільним вибором кількості бажаних відповідей. З метою унаочнення порівняння отриманих результатів, відповідно до статевої приналежності

опитуваних, результати відповіді на це запитання ми подаємо у форматі таблиці:

Таблиця 2.2.1

**Результати відповідей респондентської групи на питання
«Якщо Ви не відчуваєте себе комфортно в університеті,
то через яку причину/які причини?»**

№зп	Зміст відповіді	% відповідей серед жіночої статі	% відповідей серед чоловічої статі
1.	Не здружилися в академічній групі	6%	2%
2.	Не влаштовує стиль спілкування з викладачами	15%	11%
3.	Зрозуміли, що обрали не «Ваш» фах навчання	12%	9%
4.	Не задовольняє формат он-лайн навчання	95%	87%
5.	Відчуваємо утиски / дискримінацію: часто просять перенести важкі речі	0%	58%
6.	Відчуваємо утиски / дискримінацію: надають перевагу в залученні до студентського самоврядування представництву іншої статі	33%	0%
7.	Відчуваємо утиски / дискримінацію: викладачі знецінюють студентський особистісний досвід у спілкуванні й навчанні	19%	11%
8.	Відчуваємо утиски / дискримінацію: нерівні умови організації прийому душу в гуртожитку для дівчат і чоловіків	65%	24%
9.	Бракує цікавого дозвілля, а саме: туристичних подорожей студентськими групами	19%	34%,
10.	Бракує цікавого дозвілля, а саме: спільних походів до кіно/театру/на культурні події	38%,	9%
11.	Бракує спілкування з куратором/кураторкою групи	15%	6%

12.	Бракує спілкування зі студентками/студентами старших курсів	6%	3%
13.	Бракує індивідуального спілкування з викладачами	12%	15%
14.	Бракує умов для наукової творчості	4%	6%
15.	Бракує можливостей участі у студентському самоврядуванні	11%	3%
16.	Бракує можливостей впливати на навчально-виховний процес	4%	2%
17.	Бракує психологічної підтримки в питаннях особистого життя	9%	6%
18.	Бракує психологічної підтримки в питаннях переживання невдач у навчанні	15%	11%
19.	Бракує психологічної підтримки в питаннях захисту від булінгу	2%	1%

Як свідчать відповіді, серед перешкод соціальній адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти переважає об'єктивний фактор: умови он-лайн навчання (95% відповідей студенток та 87% – студентів). Також до більш об'єктивно зумовлених, в умовах пандемії КОВІД-19 можна віднести фактори браку цікавого дозвілля. Водночас, респондентська група виділила і фактори, які носять суб'єктивний характер:

- нерівні умови організації прийому душі в гуртожитку для дівчат і чоловіків (65% відповідей студенток та 24% – студентів);
- прояви дискримінації: часті прохання перенести важкі речі (0% відповідей студенток та – 58% студентів);
- прояви дискримінації: надання переваги в залученні до студентського самоврядування представництву іншої статі (33% відповідей студенток та 0% – студентів).

Також окремо зазначимо, що частина респондентської групи виявила незадоволеність як стилем спілкування викладачів із студентами у цілому (15% відповідей студенток та 11% – студентів), так і проявами дискримінації шляхом знецінення особистісного досвіду студентів_ок (19% відповідей студенток та 11% – студентів).

Для уточнення можливих прихованих причин неефективної соціальної адаптації частин респондентської групи та перевірки значущості для частини респондентської групи наведених раніше причин, до анкети було включено питання «На Вашу думку, що потрібно зробити, щоб процес адаптації першокурсників в університеті відбувався ефективніше?». Наведемо в таблиці найбільш популярні відповіді:

Таблиця 2.2.2

**Результати відповідей респондентської групи на питання
«На Вашу думку, що потрібно зробити, щоб процес адаптації
першокурсників в університеті відбувався ефективніше?»**

№зп	Зміст відповіді	% відповідей серед жіночої статі	% відповідей серед чоловічої статі
1.	Викладачам більш дружньо / менш авторитарно спілкуватись зі студентством	18%	15%
2.	Повернутися до аудиторного навчання	95%	87%
3.	Не використовувати студентство як безкоштовну робочу силу	12%	65%
4.	Більше залучати дівчат до студентського самоврядування	40%	0%
5.	Більше виявляти особистісної поваги до студентства у спілкуванні (викладачами, кураторами, допоміжним персоналом)	45%	38%
6.	Організувати душеві в гуртожитку так, щоб усім вистачало часу на їх використання	65%	24%
7.	Більше організовувати спільного дозвілля	22%	18%

Як бачимо з наведених відповідей, усі пропозиції респондентської групи щодо оптимізації соціальної адаптації студентів до освітнього середовища університету відповідають нею ж визначеному переліку причин недостатньої ефективності даного процесу. Деякі з пропозицій, у їх кількісних значеннях «дзеркально» відбивають відповідні перешкоди (як от з ситуаціями з он-лайн

навчанням та душевими кабінками в гуртожитку). Інші ж показують більшу кількість осіб, які прагнуть поліпшень проте не визначили попередньо відповідних недоліків. Така ситуація, зокрема склалася з пропозицією «Більше залучати дівчат до студентського самоврядування» (40% відповідей студенток та 0% – студентів). У той час, як на недолік «Відчуваємо утиски / дискримінацію: надають перевагу в залученні до студентського самоврядування представництву іншої статі» вказало лише 33% опитаних дівчат. Це може свідчити або про небажання певної частини студенток загострювати ситуацію з оцінюванням досліджуваного процесу, або про недостатнє розуміння змісту терміна «дискримінація», або про недостатній рівень усвідомленості цієї проблеми. Схожа ситуація стосується і пропозиції «Не використовувати студентство як безкоштовну робочу силу» (12% відповідей студенток та 65% – студентів).

Аналіз відповідей на питання «Оцініть, будь ласка, у цілому діяльність кураторки/куратора щодо допомоги Вам адаптуватися в університеті» засвідчив, переважно, її задовільну оцінку як жіночою, так і чоловічою респондентськими групами з незначними розбіжностями: добре (24% відповідей студенток та 28% – студентів), посередньо (61% відповідей студенток та 55% – студентів), незадовільно (6% відповідей студенток та 4% – студентів), важко визначитися (19% відповідей студенток та 13% – студентів).

Також у цілому задовільною, але з меншою питомою вагою оцінок рівня «добре», визначена робота викладачів у результаті аналізу відповідей а питання «Оцініть, будь ласка, у цілому діяльність викладацького складу щодо допомоги Вам адаптуватися в університеті»: добре (16% відповідей студенток та 20% – студентів), посередньо (70% відповідей студенток та 63% – студентів), незадовільно (5% відповідей студенток та 4% – студентів), важко визначитися (9% відповідей студенток та 13% – студентів).

Більш високі оцінки отримала від респондентської групи діяльність фахівчинь психологічної служби університету щодо допомоги студентам_кам

адаптуватися в університеті: добре (29% відповідей студенток та 37% – студентів), посередньо (57% відповідей студенток та 45% – студентів), незадовільно (4% відповідей студенток та 5% – студентів), важко визначитися (10% відповідей студенток та 13% – студентів).

Найнижчі якісні оцінки отримала від респондентської групи робота студентського самоврядування щодо допомоги студентству адаптуватися в університеті: добре (12% відповідей студенток та 14% – студентів), посередньо (70% відповідей студенток та 63% – студентів), незадовільно (10% відповідей студенток та 13% – студентів), важко визначитися (8% відповідей студенток та 14% – студентів).

Наведемо звідні дані по окресленим питанням щодо оцінки ефективності роботи кураторів_ок, викладачів_ок, психологічної служби та студентського самоврядування щодо сприяння адаптації студентства в порівняльній таблиці:

Таблиця 2.2.3

**Порівняльний аналіз оцінки ефективності роботи кураторів_ок,
викладачів_ок, психологічної служби та студентського самоврядування
щодо сприяння соціальній адаптації студентства до освітнього середовища
закладу вищої освіти**

№ зп	Об'єкт оцінки	«добре»		«посередньо»		«незадовільно»		«важко Визначитися»	
		ж	ч	ж	ч	ж	ч	ж	ч
1.	Діяльність кураторів_ок	24%	28%	61%	55%	6%	4%	19%	13%
2.	Робота викладачів_ок	16%	20%	70%	63%	5%	4%	9%	13%
3.	Діяльність психологічної служби університету	29%	37%	57%	45%	4%	5%	10%	13%
4.	Робота студентського самоврядування	12%	14%	70%	63%	10%	13%	8%	14%

Останній блок питань стосувався аналізу практики впровадження складових гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти. Це такі питання, як: «Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, використовується гендерно чутлива мова (з вживанням фемінітивів)?», «Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, здійснюється гендерна просвіта?», «Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, здійснюється систематична робота щодо протидії гендерній дискримінації?» та «Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, здійснюється вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі?». Для зручності порівняння отриманих результатів, наведемо отримані дані у зведеній таблиці:

Таблиця 2.2.4

**Порівняльний аналіз оцінки студентською респондентською групою
практики впровадження складових гендерного підходу до процесу
соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої
освіти**

№ зп	Складова гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти	Оцінка «так»		Оцінка «подекуди»		Оцінка «ні»		Оцінка «не розуміюся на цьому питанні»	
		ж	ч	ж	ч	ж	ч	ж	ч
1.	Гендерно чутлива мова (з вживанням фемінітивів)	0%	0%	5%	3%	71%	62%	24%	35%
2.	Гендерна просвіта	0%	0%	2%	0%	90%	83%	8%	17%
3.	Систематична робота щодо протидії гендерній дискримінації	0%	0%	0%	0%	88%	93%	7%	12%
4.	Вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей,	0%	0%	0%	0%	95%	92%	5%	8%

	зумовлених їх приналежністю до певної статі								
--	---	--	--	--	--	--	--	--	--

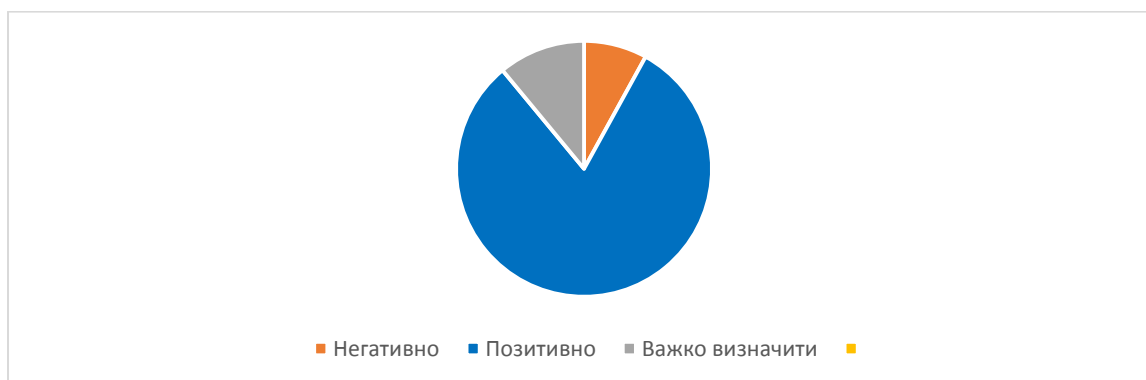
Як свідчать дані, подані в порівняльній таблиці, респондентська група, у цілому, незадовільно оцінила практику впровадження складових гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти. Найменше негативних оцінок щодо практики її впровадження отримала така складова гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти, як гендерно чутлива мова (з вживанням фемінітивів): 71% респонденток і 62% респондентів зазначили, що вона відсутня та 5% студенток і 3% студентів засвідчили, що така практика є епізодичною. Водночас, 24% студенток та 35% студентів з опитаної групи засвідчили свої труднощі у розумінні змісту цієї категорії. У сполученні з тими фактами, що й за іншими складовими гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти ми отримали значну кількість свідчень нерозуміння їх змісту (гендерна просвіта – 8% студенток і 17% студентів; протидії гендерній дискримінації – 7% студенток і 12% студентів; вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі – 5% студенток і 8% студентів), маємо вагомі аргументи на користь активізації гендерної просвіти серед студентства закладу вищої освіти – бази нашої експериментальної роботи. Найбільшу ж кількість негативних оцінок щодо практики її впровадження отримала така складова гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти, як вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі: 95% респонденток і 92% респондентів зазначили, що воно відсутнє та 0% студенток і 0% студентів засвідчили, що така практика відсутня навіть в епізодичному форматі.

Звісно, що особливу цікавість у нас викликало питання ступеню усвідомлення респондентською групою гендерної просвіти як чинника оптимізації соціальної

адаптації студентів_ок в університетському середовищі. Відповідно, нами було запропоновано запитання: «На Вашу думку, якщо б в університеті впроваджувалася гендерна просвіта, то як би це вплинуло на процес соціальної адаптації студентів_ок в університетському середовищі?» Позитивну оцінку надали 81% респонденток та 62% респондентів, негативну – 8% респонденток і 19% респондентів, не визначилися із відповіддю 11% респонденток і 18% респондентів. Як бачимо, якщо серед студенток гендерну просвіту позитивно оцінюють 4/5 респонденток, то серед студентів відповідний показник є значно нижчим: лише 3/5. Це свідчить про більшу стійкість патріархатних цінностей у чоловічому середовищі і може бути, у подальшому, підставою для виділення відповідних цільових груп гендерної просвіти в нашому суспільстві. Унаочнено результати відповідей подано в Діаграмі 2.2.4.Ж та Діаграмі 2.2.4.Ч:

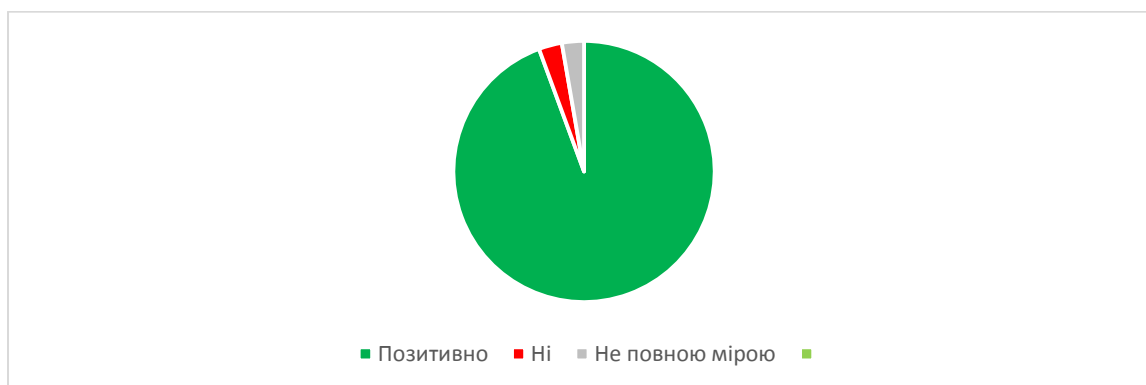
Діаграма 2.2.4.Ж

Розподіл відповідей респонденток на питання «На Вашу думку, якщо б в університеті впроваджувалася гендерна просвіта, то як би це вплинуло на процес соціальної адаптації студентів_ок в університетському середовищі?»



Діаграма 2.2.4.Ч

Розподіл відповідей респондентів на питання «На Вашу думку, якщо б в університеті впроваджувалася гендерна просвіта, то як би це вплинуло на процес соціальної адаптації студентів_ок в університетському середовищі?»



Останнє питання стосувалося готовності респондентської групи бути залученими до гендерної просвіти в університеті. Відповіді розподілилися наступним чином: готові – 74% респонденток та 51% респондентів, неготові – 15% респонденток та 28% респондентів, не визначилися із відповіддю 11% респонденток і 18% респондентів. Таким чином, ми виявили логічну розбіжність між рівнем пасивної підтримки ідеї гендерної рівності та рівнем готовності залучитися до відповідної просвітницької роботи у якості слухачів_ок. Серед контингенту студенток вона склала 7%, а серед студентів становила 9%. Попри це, у цілому наше дослідження виявило високий рівень готовності студентської молоді бути залученими до гендерного мейнстрімінгу.

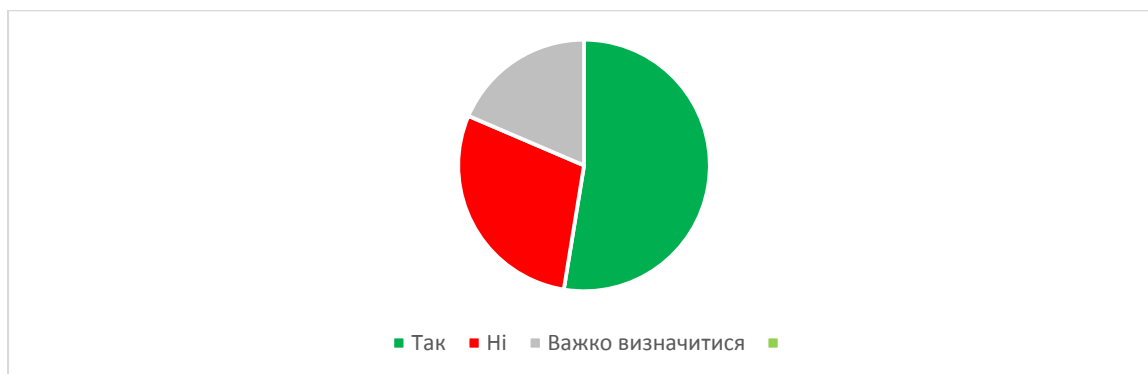
Діаграма 2.2.5.Ж

Розподіл відповідей респонденток на питання «Чи готові Ви бути залученими до гендерної просвіти в університетському середовищі?»



Діаграма 2.2.5.Ч

Розподіл відповідей респондентів на питання «Чи готові Ви бути залученими до гендерної просвіти в університетському середовищі?»



З метою дотримання вимог системності діагностичного дослідження, нами було також проведено дві фокус-групи (травень 2021р.):

1) з викладачами і викладачками, які виконували функції кураторів_ок академічних груп першого року навчання;

2) з фахівчинями психологічної служби даного закладу вищої освіти.

Перелік запитань, що виносилися на обговорення, був ідентичним для обох груп (їх докладний перелік подано у Додатку Д). Умовно усі запропоновані запитання можна поділити на групи:

- роль науково-педагогічного складу та психологічної служби університету в

соціальної адаптації студентів_ок першого року навчання до освітнього середовища закладу вищої освіти;

- оцінка впровадження гендерного підходу у процес соціальної адаптації студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти.

Результати проведення фокус груп подаємо у порівняльних таблицях:

Таблиця 2.2.5

Результати оцінки викладачами_чками та фахівчинями психологічної служби університету ускладнень процесу соціальної адаптації студентів_ок до освітнього середовища закладу вищої освіти

№зп	Зміст відповіді	% відповідей серед викладачів_ок	% відповідей серед фахівчинь психологічної служби
1.	Не здружилися в академічній групі	3%	6%
2.	Не влаштовує стиль спілкування з викладачами	6%	8%
3.	Зрозуміли, що обрали не «свій» фах навчання	8%	12%
4.	Не задовольняє формат он-лайн навчання	84%	82%
5.	Випадки утисків / дискримінації: часто просять перенести важкі речі представників чоловічої статі	10%	40%
6.	Випадки утисків / дискримінації: надання переваги в залученні до студентського самоврядування представництву чоловічої статі	8%	10%
7.	Випадки утисків / дискримінації: викладачі знецінюють студентський особистісний досвід у спілкуванні й навчанні	7%	15%
8.	Випадки утисків / дискримінації: нерівні умови організації прийому душу в гуртожитку для дівчат і чоловіків	5%	12%
9.	Бракує цікавого дозвілля, а саме: туристичних подорожей студентськими групами	14%	30%,
10.	Бракує цікавого дозвілля, а саме: спільних	42%	37%

	походів до кіно/театру/на культурні події			
11.	Бракує спілкування з куратором/кураторкою групи	7%	13%	
12.	Бракує спілкування зі студентками/студентами старших курсів	10%	14%	
13.	Бракує індивідуального спілкування з викладачами	8%	10%	
14.	Бракує умов для наукової творчості	12%	9%	
15.	Бракує можливостей участі у студентському самоврядуванні	5%	4%	
16.	Бракує можливостей впливати на навчально-виховний процес	5%	3%	
17.	Бракує психологічної підтримки в питаннях особистого життя	15%	5%	
18.	Бракує психологічної підтримки в питаннях переживання невдач у навчанні	15%	5%	
19.	Бракує психологічної підтримки в питаннях захисту від булінгу	2%	1%	

Через те, що предметом нашого дослідження не є докладна оцінка викладачами_ками і фахівчинями психологічної служби результатів і процесу соціальної адаптації студентства першого року навчання, зупинимося детальніше на тих оцінках, які відбивають ступінь усвідомлення нестачі практики реалізації гендерного підходу до навчально-виховного процесу у ЗВО. Зокрема:

- наявність випадів утисків / дискримінації шляхом частих прохань перенести важкі речі представників чоловічої статі) підтвердили 8% опитаних викладачів_чок та 40% опитаних фахівчинь психологічної служби (супроти відповідей 0% студенток та 58% студентів);
- факти утисків / дискримінації шляхом надання переваги в залученні до студентського самоврядування представництву чоловічої статі підтвердили 8% опитаних викладачів_чок та 10% опитаних фахівчинь психологічної служби (супроти відповідей 33% студенток та 0% студентів);
- практика утисків / дискримінації через нерівні умови організації прийому душу в гуртожитку для дівчат і чоловіків засвідчили 5% опитаних

	мова (з вживанням фемінітивів)	0%	0%	75%	60%	25%	40%	0%	0%
2.	Гендерна просвіта	0%	0%	80%	90%	20%	10%	0%	0%
3.	Систематична робота щодо протидії гендерній дискримінації	0%	0%	0%	0%	100%	100%	0%	0%
4.	Вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі	0%	0%	0%	0%	100%	100%	0%	0%

Співставлення оцінок різних респондентських груп свідчить про наявність у них суттєвих розбіжностей з переважанням до більш позитивного оцінювання досліджуваного процесу викладачами_ками та фахівчинями психологічної служби університету:

- гендерно чутлива мова (з вживанням фемінітивів): застосовується подекуди (75% відповідей викладачів_ок і 60% відповідей фахівчинь психологічної служби проти 5% відповідей студенток і 3% відповідей студентів); не застосовується (25% відповідей викладачів_ок і 40% відповідей фахівчинь психологічної служби проти 71% відповідей студенток і 62% відповідей студентів). Водночас 24% опитаних студенток та 35% опитаних студентів визнали себе не компетентними в цьому питанні;
- гендерна просвіта застосовується подекуди (80% відповідей викладачів_ок і 90% відповідей фахівчинь психологічної служби проти 2% відповідей студенток і 0% відповідей студентів); не застосовується (20% відповідей викладачів_ок і 10% відповідей фахівчинь психологічної служби проти 90% відповідей студенток і 83% відповідей студентів). Щодо цього питання, некомпетентними себе визнали 8% респонденток і 17% респондентів з числа студентства.
- складова «систематична робота щодо протидії гендерній дискримінації» отримала, по суті однакові негативні оцінки: не застосовується (100%

відповідей викладачів_ок і 100% відповідей фахівчинь психологічної служби проти 88% відповідей студенток і 93% відповідей студентів). Принагідно зазначимо, що тут менш критична оцінка студентською респондентською групою була зумовлена тим, що її частина (7% опитаних студенток і 12% опитаних студентів) визнала себе недостатньо компетентною у даному питанні для участі в оцінюванні;

- тотожна ситуація спостерігалася і зі складовою та «вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі»: не застосовується (100% відповідей викладачів_ок і 100% відповідей фахівчинь психологічної служби проти 95% відповідей студенток і 92% відповідей студентів). Зазначимо, що і в цьому випадку менш критична оцінка студентською респондентською групою була зумовлена тим, що її частина (5% опитаних студенток і 8% опитаних студентів) визнала себе недостатньо компетентною у даному питанні для участі в оцінюванні.

Також, з метою об'єктивації результатів нашого дослідження щодо результатів соціальної адаптованості студентів першого року навчання нами, в червні 2021 року було проаналізовано звіт Психологічної служби Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка щодо «з'ясування рівня адаптації студентів першокурсників та студентів, які мешкають у гуртожитках, покращення їх побутових та психологічних умов проживання» (Додаток Е). Зупинимось на ключових, для нашого дослідження, моментах:

- звіт не оперує детальними гендерно сегрегованими даними (відповідь лише на одне питання є сегрегованою, а саме про статеву приналежність особи, яка проходить анкетування);
- результати відповідей на питання «Якими є ваші перші враження від навчання в університеті (позитивні – 76%; негативні – 3%; ще не склалися – 20%; утримались – 1%) є набагато більш позитивними порівняно з результатами отриманих нами відповідей на питання «На Вашу думку, чи

відчуваєте Ви себе комфортно в університеті?». На нашу думку, така розбіжність може бути зумовлена більшим ступенем щирості респондентської групи, яка була залучена до нашого дослідження через те, що опитування проводили власне студенти_ки;

- серед сформульованих побажань від респондентської групи щодо шляхів оптимізації соціальної адаптації студентів_ок першого року навчання до освітнього середовища університету є ті, що корелюють з результатами нашої діагностики, як от: соціально-психологічне консультування – 12%; організація культурного дозвілля – 21%;
- в опитувальнику відсутні прямі запитання, що стосуються різних аспектів дискримінації, у тому разі через статеву приналежність.

Отже, аналіз отриманих нами діагностичних даних засвідчив:

- недостатній рівень соціальної адаптованості представників і представниць респондентської групи;
- недостатній рівень впровадження гендерного підходу у процес соціальної адаптації студентів_ок першого року навчання до освітнього середовища закладу вищої освіти, що зумовлює необхідність розробки методичних рекомендацій для усунення виявлених недоліків і оптимізації досліджуваного процесу. Цьому завданню присвячено наступний підрозділ нашої магістерської роботи.

2.3. Рекомендації щодо оптимізації соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти з урахуванням вимог гендерного підходу

Для висвітлення розроблених нами рекомендацій принципове значення має комплексна активність впровадження гендерного підходу для оптимізації соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти: - наукові дослідження;

- впровадження гендерного підходу у навчально-виховний процес задля відновлення гендерного паритету у процесах взаємодії у межах освітнього простору університету;
- дотримання засад егалітарності у виробничих взаєминах системи університету (не лише шляхом протидії виявленим фактам гендерної дискримінації, а й шляхом моделювання забезпечення гендерної рівності університетського середовища).

Безперечно, основою успішних перетворень є, передусім, аналіз «вихідної» ситуації. Тому «нагальною потребою для закладу вищої освіти, який визнає гендерну рівність як необхідну цінність розвитку демократичного суспільства і прагне її досягти, є проведення гендерного аудиту» [51].

Гендерний аудит покликаний оцінити вісім аспектів діяльності закладу:

- робочий графік (навчальні та робочі години);
- організацію роботи та навчання;
- робочий простір (місце роботи або навчання);
- інформаційну та комунікаційну політику (поінформованість персоналу про додаткові можливості для працівників із сімейними обов'язками);
- корпоративну культуру та розвиток лідерських навичок;
- розвиток персоналу, навчання та інші академічні кваліфікації;
- фінансову підтримку, винагороди та не грошові заохочення;
- додаткові сімейно орієнтовані послуги [18].

Попри те, що Україна, завдяки проекту «Гендерний мейнстрімінг у вищих навчальних закладах України» (2015р.), мала досвід проведення гендерного аудиту 15-ма закладами вищої освіти, у відкритих даних відсутня інформація про використання отриманої інформації університетами та про практику повторного проведення ними таких аудитів або про залучення до такого мейнстрімінгу інших університетів. Саме тому уважаємо, що на часі завдання Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти закладів вищої освіти

реанімувати висвітлений досвід, результати якого можна буде використовувати як «дороговказ» з метою сприяння соціальної адаптації студентської молоді до освітнього середовища закладу вищої освіти через впровадження гендерного підходу.

Таким чином, організаційна компонента впровадження гендерного підходу до сприяння соціальної адаптації студентства в університетів включає:

- проведення гендерного аудиту середовища закладу вищої освіти;
- розробка і запровадження, на рівні закладу, Політики протидії дискримінації, сексуальним домаганням.

Зважаючи на інтегративну властивість гендерного підходу, доцільно також активізувати його реалізацію, для сприяння соціальної адаптації студентства в університеті, через впровадження освітньої компоненти:

- для здобувачів_ок вищої освіти – у викладанні таких дисциплін, як філософія, історія, соціологія, психологія, культурологія, педагогіка, мова, література, право та інші а також через тематичні спецкурси, виховні тренінги, науково-практичні конференції,
- для викладацького складу – у включенні до змісту підвищення кваліфікації навчальних курсів з гендерної політики, гендерної психології, гендерної педагогіки тощо.

Для гармонійного поєднання освітнього гендерного компоненту з просвітницьким, вбачається доцільним:

- запроваджувати практику тематичних кінолекторіїв (зокрема, перегляд фільмів: про право вибору – "Янголи із залізною хваткою" (Iron Jawed Angels), 2004, США; про право на навчання – "Усмішка Мони Лізи" (Mona Lisa Smile), 2003, США; про право на гідну оплату праці – "Зроблено у Дагенхемі" (Made in Dagenham), 2010, Великобританія; право на гідні умови праці – "Північна країна" (North Country), 2005, США; право на безпечне життя без гендерного насильства – "Квітка пустелі" (Desert Flower), 2009, Німеччина; право

- на безпечний репродуктивний вибір – "Якби стіни могли розмовляти" (If These Walls Could Talk), 1996, США; право на вибір стилю та способу життя – "Сестри Магдалини" (The Magdalene Sisters) 2002, Ірландія; право на визнання та місце в історії – "Великі очі" (Big Eyes), 2014, США; право на сімейні стосунки без домашнього насильства – "Досить" (Enough), 2002, США; право на місце в історії – "Коханці кав'ярні де Фльор" (Les Amants Du Flore), 2006, Франція;
- пропонувати студентству, викладачам_кам, співробітникам_цям закладу сучасні он-лайн ресурси гендерного спрямування, як от сайт «Повага», сторінка в Інстаграм «Ти ж дівчинка», он-лайн курс Жінки та чоловіки: гендер для всіх Тамари Марценюк на платформі «Прометеус», он-лайн майстерні гендерного мейнстрімінгу тощо.

Діяльнісна (практична) компонента впровадження гендерного підходу до сприяння соціальної адаптації студентства до освітнього середовища закладу вищої освіти може бути реалізована через:

- поширення практики недискримінаційної взаємодії в університеті;
- запровадження гендерно-чутливої мови у закладі;
- запровадження в університеті процесу збору гендерно сегрегованої статистики, що характеризує різні сторони навчально-виховного процесу в установі та параметри функціонування закладу в цілому;
- цілеспрямоване діагностування потреб студентства з урахуванням відмінностей між потребами осіб жіночої та чоловічої статей;
- залучення студентської молоді до проведення заходів центрів гендерної освіти, жіночих / феміністичних громадських організацій, що діють на базі університету, до тематичних флешмобів як загальнонаціонального («Не мовчи»), регіонального («ЖінкаНЕцвях»), так і університетського рівнів тощо.

Наголошуючи на важливості політичної волі для ефективності реалізації будь яких демократичних зрушень, у тому разі у напрямку деконструкції

дискримінаційних практик за ознакою статі, ми пропонуємо виокремлювати управлінську компоненту впровадження гендерного підходу до сприяння соціальної адаптації студентства до освітнього середовища закладу вищої освіти. Вона має реалізовуватися через систематичні і комплексні моніторинг та оцінку процесу впровадження гендерного підходу до сприяння соціальної адаптації студентства до освітнього середовища закладу вищої освіти, з використанням прозорих, вимірюваних не лише якісно, але й кількісно методик.

Отже, сприяння соціальної адаптації студентства до освітнього середовища закладу вищої освіти засобами впровадження гендерного підходу ми пропонуємо здійснювати через реалізацію таких компонент, як організаційна, освітня, просвітницька, діяльнісна та управлінська.

Висновки до розділу 2

Здійснений нами аналіз вітчизняного досвіду щодо сприяння соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти дозволяє стверджувати про наявність різноманітних практик: від впровадження інтерактивних елементів взаємодії зі студентами до побудови цільових програм роботи з певними студентськими групами. Водночас гендерна складова, у більшості вивчених нами випадків, наразі залишається поза змістом роботи щодо сприяння соціальної адаптації студентської молоді до освітнього простору закладу вищої освіти. У тих ж випадках, де вона реалізується, вона обмежується просвітницькою та освітньою компонентами і рідко коли включає організаційну та управлінські компоненти.

Результати здійсненого нами діагностичного експерименту засвідчили:

- низький рівень соціальної адаптації у представників і представниць студентської молоді, залучених до анкетування, до освітнього середовища університету;

- недостатній рівень впровадження гендерного підходу у процес соціальної адаптації студентів_ок першого року навчання до освітнього середовища закладу вищої освіти, що зумовлює необхідність розробки рекомендацій для усунення виявлених недоліків і оптимізації досліджуваного процесу.

Процес сприяння соціальній адаптації студентства до освітнього середовища закладу вищої освіти засобами впровадження гендерного підходу розглядається нами комплексно і пропонується реалізовувати через реалізацію визначених нами взаємопов'язаних організаційної, освітньої, просвітницької, діяльнійшої та управлінської компонент.

ВИСНОВКИ

Здійснене нами дослідження теоретичних основ і практики соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти дозволило сформулювати наступні висновки:

1. На сучасному етапі, соціальна адаптація студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу вивчається достатньо широко та визначається як процес прийняття норм нового соціального середовища, внутрішнє та зовнішнє ставлення до цих норм та включення до системи міжособистісних стосунків у соціальних групах, що діють у даному середовищі. Водночас більшість наукоців_виць акцентує на недостатній розробленості питань етапів, показників і рівнів соціальної адаптації студентства до освітнього простору університету.

Зміст поняття освітній простір закладу вищої освіти прийнято тлумачити як:

- сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування закладу вищої освіти;
- систему впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які мають бути створені / склалися у закладі вищої освіти.

2. Ми солідаризуємося з позицією групи дослідників_ць щодо доцільності виокремлення трьох фаз процесу адаптації студентів до закладу вищої освіти за часовими межами:

- початкова фаза – адаптація розглядається як психічна реакція організму на нові умови та закінчується приблизно в кінці I-го семестру;
- фаза перебудови пристосувальних механізмів, динамічного стереотипу та психічних процесів триває до середини II-го семестру;
- фаза виникнення стійкої адаптації – завершується в кінці I-го курсу.

Ми солідаризуємося з поширеною дослідницькою позицією, що критеріями успішної соціальної адаптації студента_ки є задоволеність своїм статусом, усвідомлення себе членом групи, налагодження конструктивних

взаємин з однокласниками, розвинуті комунікативні здібності. Відповідно до цієї тези нами і було побудовано зміст діагностичної роботи.

3. До теоретико-методичних основ запровадження гендерного підходу до процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти нами віднесено:

- моделювання та реалізація цього процесу з урахуванням гендерних відмінностей серед студентства (у тому разі, шляхом запровадження гендерно чутливої мови);
- здійснення дослідження потреб реального складу студентства щодо оптимізації процесу соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу, з обов'язковим групуванням здобутих даних за гендерною ознакою;
- приділення спеціальної уваги проблемі протидії в освітній системі закладу вищої освіти усім проявам дискримінації за гендерною ознакою.

4. Вітчизняний досвід сприяння соціальній адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу складно назвати системним: у відкритих даних ми знайшли лише поодинокі приклади комплексних програм спрямованих на соціальну адаптацію студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу (Хмельницька гуманітарна академія, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Гнатюка та інші). Водночас, у практичному арсеналі наразі достатньо відповідних інструментів тренінгового формату. Попри зазначене, ми не знаходимо підтверджень цілеспрямованого запровадження гендерної складової у практику досліджуваного процесу (за виключенням досвіду діяльності Національного університету «Києво-Могилянська Академія»).

Попри дослідницькі дані про те, що адаптованість до умов закладу вищої освіти не настає, у середньому, у 35 % студентів_ок, наше дослідження показало інші (гендерно сегреговані) результати: 42% студенток і 39% студентів не визнали себе адаптованими до освітнього середовища закладу

вищої освіти; 34% студенток і 41% студентів засвідчили, що відчувають себе адаптованими в освітньому середовищі університету не повною мірою; 24% студенток і 20% студентів засвідчили, що вважають себе повністю адаптованими в освітньому середовищі альма-матер. На нашу думку, ситуація надсуттєво загострилася через практику дистанційного навчання, впровадженого в умовах пандемії COVID-19. Саме на цьому факторі наголошували усі 100% опитуваних нами осіб.

З огляду на гендерну спрямованість нашого дослідження, вагомим результатом для нас було виявлення того факту, що суттєвий негативний вплив на досліджуваний процес, за свідченнями респондентів_ок, серед низки факторів загального характеру, чинять і гендерно забарвлені фактори:

- гендерно нечутлива мова у середовищі закладу вищої освіти (71% відповідей студенток і 62% відповідей студентів),
- відсутність гендерної просвіти (90% відповідей студенток і 83% відповідей студентів),
- відсутність систематичної роботи щодо протидії гендерній дискримінації (88% відповідей студенток і 93% відповідей студентів),
- недостатня увага до потреб студентства відповідно до їх приналежності за статтю – відсутність вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі (95% відповідей студенток і 92% відповідей студентів).

Водночас, у контексті часової перспективи, ключове значення, на нашу думку, має розуміння переважної більшості опитаних студенток і студентів впливовості гендерної просвіти у контексті соціальної адаптації до умов ВИШу (81% респонденток та 62% респондентів) а також їх готовність бути залученими у цей процес (68% респонденток та 57% респондентів).

5. Сформульовані рекомендації щодо оптимізації соціальної адаптації студентів до освітнього середовища вищого освітнього закладу з урахуванням вимог гендерного підходу включають:

- організаційну компоненту: проведення гендерного аудиту середовища закладу вищої освіти; розробка і запровадження, на рівні закладу, Політики протидії дискримінації, сексуальним домаганням;
- освітню компоненту: для здобувачів_ок вищої освіти (включення гендерних знань до викладання таких дисциплін, як філософія, історія, соціологія, психологія, культурологія, педагогіка, мова, література, право та інші а також проведення тематичних спецкурсів, та науково-практичних конференцій), для викладацького складу (включення до змісту підвищення їх кваліфікації навчальних курсів з гендерної політики, гендерної психології, гендерної педагогіки тощо);
- просвітницьку компоненту (запровадження практики тематичних кінолекторіїв, пропагування студентству, викладачам_кам, співробітникам_цям закладу сучасних он-лайн ресурсів гендерного спрямування, проведення та залучення до он-лайн майстерень гендерного мейнстрімінгу тощо);
- діяльнісну (практичну) компоненту: поширення практики недискримінаційної взаємодії в університеті; запровадження гендерно-чутливої мови у закладі; запровадження збору гендерно сегрегованої статистики; цілеспрямоване діагностування потреб студентства з урахуванням відмінностей між потребами осіб жіночої та чоловічої статей; залучення студентської молоді до проведення заходів центрів гендерної освіти, жіночих / феміністичних громадських організацій;
- управлінську компоненту: комплексний і систематичний моніторинг і оцінка стану і перспектив упровадження досліджуваного процесу.

Перспективними завданнями вивчення теоретичних основ і практики соціальної адаптації студентів до освітнього середовища закладу вищої освіти дозволило ми вбачаємо розробку наскрізних програм та комплексних методичних рекомендацій упровадження гендерного підходу до досліджуваного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков О. А. Соціальна адаптація студентів-першокурсників як напрям діяльності соціальної служби вищого навчального закладу. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (19) 2013. С.78-83. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=VKPI_soc_2013_3_15
2. Алексеева Т. В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у ВНЗ : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01 / Т. В. Алексеева ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 20 с.
3. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості : можливості й ризики : наук.-метод. посіб. / Т. Ф. Алексеенко – К. : Педагогічна думка, 2007. – 152 с.
4. Берн Ш. М. Гендерная психология. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2001. – 232 с.
5. Берсеньова А. Полякова О. Сутність гендерної соціалізації: спроба аналізу сучасних наукових тлумачень // Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади: Збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / за заг. ред. О. А. Полянничко, О. В. Знобєя. Суми : Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – С. 228-231.
6. Білик О. М. Соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів: досвід практичної реалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу. Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». № 3(11). – 2017. С.30-37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/100404/95949
7. Бохонкова Ю. А. Особенности социальной адаптации студентов к условиям ВУЗа / Ю. А. Бохонкова // Психолого-педагогічні проблеми розвитку сучасних освітніх технологій. – Луганськ: Вид-во СЛУ, 2004. – С. 45-48.

8. Войтович Н. Відмінності шкільного та студентського колективів як аспект проблеми адаптації першокурсників до умов ВЗО. Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у ВЗО: наук. ст. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 1999. С. 57-65.
9. Воровка Маргарита, Петрученя Ганна. Філософське осмислення гендерного підходу в педагогіці. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету Серія: Педагогіка. 2013. №2(11). С.43-52. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/359/1/743-1379-2-PB.pdf>
10. Воронцова Е. А. Социология адаптации: проблемы и перспективы / Е. А. Воронцова // Научно-теоретический журнал «Ученые записки». – 2010. – № 12 (70). – С. 36-41.
11. Гарасимів Т. З. Особистість та проблеми її адаптації / Т. З. Гарасимів // Форум права. – 2009. – №3. – С.156-161.
12. Гендерна освіта і виховання студентської молоді в процесі соціалізації : теорія та практика : монографія / С. Я. Харченко, С. М. Гришак, Н. С. Шабаєва ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 258 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.lgpu.org/bitstream/123456789/1707/1/M.pdf>
13. Гендерна педагогіка [Текст]: Навчальний посібник / В. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
14. Гендерна педагогіка [Текст]: навчально-методичний посібник / автор упорядник І. Ю. Лебідь. – Кам’янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2015. – 130 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1204/%D0%9B%D0%B5%D0%B1%D1%96%D0%B4%D1%8C%20%D0%86.%20%D0%AE.%20%D2%90%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%9>

- [6%D0%BA%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#) на с.17 викривлене визначення гендерної педагогіки!!!
15. Гендерна педагогіка [Текст] : навч. посіб. / [О. А. Луценко та ін. ; за заг. ред. О. А. Луценко] ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми : Цьома С. П., 2018. – 302 с.
 16. Гендерний підхід у педагогіці : електронний посіб. для самостійної роботи та дистанційного навчання здобувачів освітнього ступеня «магістр» (денна форма навчання) спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка / укладачі: О. Ю. Ільченко, Н. В. Кононец. – Полтава, 2020. – 58 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10002/1/%D0%95%D0%9F-%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4%20%D1%83%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%86%D1%96-2020.pdf>
 17. Голованова Тетяна. Методологічні підходи та методи дослідження гендерних питань в освіті. Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг : ВЦ КГПШ ДВНЗ «КНУ». – 2015. – Вип. 1. – С. 14-16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/images/docs/12.pdf>
 18. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. — К.: «Хай-Тек Прес», 2018. — 560 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3750/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B0%D0%B9%20%D0%86.%D0%9E.%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>
 19. Гришак Світлана, Шабаєва Наталія. Організація відеоклубу в позанавчальній діяльності студентів як фактор їх ефективної гендерної соціалізації. Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг :

- ВЦ КГПІ ДВНЗ «КНУ». – 2015. – Вип. 1. – С. 59-62. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/images/docs/12.pdf>
20. Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text> (дата звернення: 14.11.2021).
21. Дідух М. М. Проблеми й основні напрями адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти. . *Ūridična psihologiâ*. 2019. № 2 (25). С.61-69.
22. Довгодько Тетяна. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. – № 2. – 2013. С. 114-120.
23. Дороніна Тетяна Проблематизація питання формування гендерної парадигми у сучасному педагогічному дискурсі. Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг : ВЦ КГПІ ДВНЗ «КНУ». – 2015. – Вип. 1. – С. 17-23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/images/docs/12.pdf>
24. Дуткевич Т. В., Яцюк В. А. Вікова і педагогічна психологія (курс лекцій та практикум): Навч. посібник. – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 45-47.
25. Дюркгейм Э. Социология: ее предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм. [Пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана]. – М. : Канон, 1995. – 352 с.
26. Дятленко Н. М. Умови адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ / Н. М. Дятленко // *Збірник наук. праць / Інститут психології і соціальної педагогіки КМПУ імені Б. Д. Грінченка; Московський гуманітарний педагогічний інститут*. – Випуск 1. – К., М., 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua>
27. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. За заг. ред. Проф. І. Д. Звереві. Київ, Симферопіль: Універсум, 2012. – 536 с.

28. Загарницька І. І. Адаптація дитини: сутність, фактори, технології / І. І. Загарницька // Нова парадигма: журнал наук. праць; гол. ред. В. П. Бех. – К.; 2011. – Вип. 104. – С. 41-51.
29. Казміренко В. П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. Практична психологія та соціальна робота. 2004. - № 6. – С. 23–31.
30. Клещина И. С. Гендерный подход и равноправие в межличностных отношениях / И. С. Клещина // Российские женщины и европейская культура : мат-лы V конференции, посвящённой теории и истории женского движения / [сост. и отв. ред. Г. А. Тишкин]. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С. 249–255.
31. Кон И. С. Юность как социальная проблема // Общество и молодежь. – М. – 1973.
32. Кондрашова В. П. Некоторые психологические показатели адаптации студентов-первокурсников к условиям обучения в ВУЗе / В. П. Кондрашова // Вопросы вузовской педагогики, психологии и дидактики. – Воронеж, 1972. – С.111-133.
33. Кравець В. П. , Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна освіта : теорія та практика: навчальна програма з інтегрованого курсу для студентів педагогічних вузів. Гендерні стандарти сучасної освіти. Збірка рекомендацій (Частина 3). К., 2011. С. 9-72.
34. Курманова Тетяна. Гендерна освіта в Україні: куди рухаємося // Центр інформації про права людини. 10 лютого 2019 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/genderna_osvita_v_ukrajini_kudi_ruhajemosja
35. Левківська Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: Навч. посібник / Левківська Г. П., Сорочинська В. Є., Штифурак В. С. – К.: Либідь, 2001. – 128 с.

36. Левченко К. Б. Гендерна рівність : філософсько-правовий аналіз / К. Б. Левченко. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 48 с.
37. Левченко К. Б. Деякі аспекти включення питань прав жінок до навчально-виховного процесу : аналіз методологічних підходів / К. Б. Левченко // Проблеми освіти : [наук.-метод. збірник ; кол. авт.]. – К. : Науковометодичний центр вищої освіти, 2002. – Вип. 27. – С. 95–104.
38. Лесіна Т. М. Нові підходи гендерного розвитку до підготовки соціальних педагогів // Гендер : реалії та перспективи в українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11-13 грудня 2003р.). – К. : ПЦ “Фоліант”, 2003. – С. 157–159.
39. Лещук Г. В. Адаптація особистості як соціально-педагогічне явище : [Електронний ресурс] / Г. В. Лещук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua>
40. Лукашевич М. П. Адаптація. Виховні механізми і технології: навч.-метод. посібник / М. П. Лукашевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 112 с.
41. Любимий Володимир. Застосування освітньої технології «дебати» в процесі формування гендерно сприятливого середовища у ВНЗ. Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг : ВЦ КГП ДВНЗ «КНУ». – 2015. – Вип. 1. – С. 108-113. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/images/docs/12.pdf>
42. Мацокін А. П. Теоретичні основи управління процесом адаптації студентської молоді / А. П. Мацокін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/1/10.pdf>
43. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України № 347 від 17 квітня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/legislation/other/2827/> (дата звернення: 14.11.2021).
44. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічної спеціальності у позанавчальній діяльності: автореф. дис. на

- здобуття наук, ступеня канд. пед. наук / Г. Е. Овчаренко. – Луганськ, 2005. – 20 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/ovcharenko-ge.pdf>
45. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Либідь, 2004. – 576 с.
46. Панькович О. Проблеми адаптації у вищому закладі освіти: методики індивідуально-психологічного консультування. Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у вищому закладі освіти: наук. статті держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 1999. С. 70–71.
47. Парсонс Т. Человек в современном мире / Т. Парсонс. – [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1985. – 428 с.
48. Педагогічна філософія : колективна монографія / Б. І. Коротяєв, В. С. Курило, С. В. Савченко; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во „ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 340 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8757/2666.pdf?sequence=1>
49. Перелік тем занять із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу та вправ із корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи для кураторів академічних груп, викладачів та ін. педпрацівників, які безпосередньо взаємодіють із студентами. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kgpa.km.ua/node/2593>
50. Плотнікова О. Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації / О. Плотнікова // Рідна школа. – 2001. - № 10. – С.62-64.
51. Полякова О. М. Гендерна рівність як цінність у діяльності вітчизняних університетів: прагнення й реалії. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і

- виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія : В. М. Завгородня, А. М. Куліш, та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 243 – 244. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/78513/3/konferentsiya_values.pdf.pdf;jsessionid=FF414F61A7F22C99F8226D7F358181C2
52. Полякова О. М. Потенціал театральних педагогічних технологій щодо гендерної соціалізації студентів педагогічних закладів вищої освіти засобами позанавчальної діяльності // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – № 7 (111). – С.72-81. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/10387/1/Poliakova.pdf>
53. Програма адаптації студентів-першокурсників природничо-географічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pgf.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/04/programa_adaptatsiyi_studentiv-pershokursnikiv.pdf
54. Про вищу освіту : Закон України (2014р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
55. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України. 8 вересня 2005 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
56. Про Національну стратегію розвитку освіти на 2012-2021 роки : Указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
57. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#top>

- 58.Рассказова Ольга, Тарасенко Неллі. Досвід роботи осередків гендерної освіти педагогічного вищого навчального закладу. Гендерна парадигма освітнього простору / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг : ВЦ КГП ДВНЗ «КНУ». – 2015. – Вип. 1. – С. 132-135. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/images/docs/12.pdf>
- 59.Романова Н. Ф. Надання соціальної та психологічної допомоги через створення мережі студентських соціальних служб – як шлях до розв'язання проблем, пов'язаних з адаптацією студентів в процесі професійної соціалізації / Н. Ф. Романова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. / Редкол.: Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2002 – Вип. 27. – С. 285–290.
- 60.Савченко С. В. Науково-теоретичні засади адаптації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра пед. наук / С. В. Савченко. – Луганськ, 2004. – 42 с.
- 61.Савченко С. В. Педагогика социализации как новая отрасль педагогического знания: опыт предварительного анализа. – Вісник Луганського держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2004. – С. 4-11.
- 62.Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства / С. В. Савченко – Луганск: Альма – Матер. – 2003. – 406 с.
- 63.Сечка С. Проблема адаптації студентської молоді у громадських об'єднаннях та організаціях в педагогічній теорії 60-80-х років ХХ ст. / С. Сечка / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – 2011. – Вип. 37. – С. 301-310.
- 64.Скуратівська В.А., Шевченко М.Ф. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження: Навч. посібник. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 188 с.
- 65.Спіріна Т. П., Зарюгіна Ю. Є. Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. Науковий

- вісник Ужгородського національного університету. С.182-184. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11381/1/>
66. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки (2018). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/strategcoe>
67. Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com/search?q=%D0%9C>
68. Стрельник Олена. Освіта як фабрика смислів: від статево-рольового підходу до гендерно-чутливих змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/osvita-yak-fabrika-smisliv-vid-statevo-rolovogo-pidhodu-do-genderno-chutlivih-zmin-1341286.html>
69. Стрельцова В. Ю. Соціальна адаптація студентів інституту культури і мистецтв до умов відкритого культурно-освітнього середовища: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / В. Я. Стрельцова. – Луганськ, 2009. – 22 с.
70. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 288 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tnpu.edu.ua/vyhovna%20robota/2020_final_Zbirnyk%20tez_Gender.pdf
71. Терещенко Ю. Відправні засади філософії політики у сфері освіти / Ю. Терещенко // Вища освіта України. – 2005. – № 3. – С. 27 - 31.
72. У Могілянці запроваджується Політика попередження і боротьби із сексуальними домаганнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/4041-u-mohyliantsi-uvodytsia-v-diiu-polityka-poperedzhennia-i-borotby-iz-seksualnymy-domahanniamy>

73. Філософський словник соціальних термінів / [уклад. В. Андрущенко та ін.]. – Х.: Вид-во «Корвін», 2002. – 672 с.
74. Фурдуй С. Б. Соціальна адаптація студентів-першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/832/1/1_%D0%A4%D1%83%D1%80%D0%B4%D1%83%D0%B9_%D0%A1_NEW_YORK_02082019.pdf
75. Хонский С. И. Различия характеристик социально-психологической адаптации студентов на начальном этапе обучения в ВУЗе. Образование и воспитание. София. 2017. № 1. С.27-33.
76. Чухим Н. Д. Стратегії гендерної освіти у вищій школі / Н. Д. Чухим // Проблеми освіти : [наук.-метод. збірник ; кол. авт.]. – К. : Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 36. – С. 42-47.
77. Шашенко С. Ю. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / С. Ю. Шашенко – К., 2003. – 20 с.
78. Шеїна Л. О. Аналіз результатів адаптації студентської молоді / Л. О. Шеїна . – Вісн. Запоріз. нац. ун-ту : Педагогічні науки / гол. ред. Л. І. Міщик. – 2008. – № 1. – С. 254-258.
79. Язловецька О. В. Особливості адаптації студентів вищого навчального закладу / О. В. Язловецька // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. В. В. Радул [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 93. – С. 206-210.
80. Byrne E., R. Brugh R., McGarvey A. ‘A melting pot of cultures’ – challenges in social adaptation and interactions amongst international medical students. BMC Medical Education volume 19, Article number: 86 (2019): <https://bmcmmededuc.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12909-019-1514-1>

81. Clinciu A. I. Adaptation and Stress for the First Year University Students // Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2013. Vol. 78. P. 718–722: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813009518>
82. Gonta Iulia, Bulgac Aurelia. The Adaptation of Students to the Academic Environment in University. Revista Românească pentru Educație Multidimensională. 2019, Volume 11, Issue 3, pages: 34-44. <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/1454/pdf>
83. Haowen Yin, Suning Qian, Fengqiu Huang, Huibin Zeng, Casper J. P. Zhang, Wai-Kit Ming. Parent-Child Attachment and Social Adaptation Behavior in Chinese College Students: The Mediating Role of School Bonding. Front Psychol. 2021; 12: 711669 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8581613/>
84. Rivka A. Eisikovits, Hava Schechter. Social and Academic Adaptation Styles of Female Students who Immigrated Alone from the Former Soviet Union to Israel. International Migration. 45(2) : 97 – 120: https://www.researchgate.net/publication/229671979_Social_and_Academic_Adaptation_Styles_of_Female_Students_who_Immigrated_Alone_from_the_Former_Soviet_Union_to_Israel
85. Turkpour1 Azita, Mehdinezhad Vali. Social and Academic Support and Adaptation to College: Exploring the Relationships between Indicators' College Students. International Education Studies; Vol. 9, No. 12; 2016. P. 53-60. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1121504.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Перелік тем занять
із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу та вправ із
корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи для кураторів
академічних груп, викладачів та інших педпрацівників,
які безпосередньо взаємодіють із студентами**

1. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу на тему: *«Покращення адаптації студентів-першокурсників до навчання в ХГПА».*

Мета: створення атмосфери позитивного емоційного комфорту у групі; формування почуття єдності, згуртованості групи через включення їх у спільну діяльність; допомогти учасникам краще пізнати один одного, зорієнтувати на навчання та активну роботу над собою.

Цільова аудиторія: студенти I курсу.

2. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу на тему: *«Розвиток міжособистісної взаємодії, покращення стосунків та спілкування у колективі».*

Мета: формування навичок міжособистісної взаємодії, покращення стосунків та спілкування у колективі.

Цільова аудиторія: студенти I курсу.

3. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу на тему: *«Я серед інших».*

Мета: формування відчуття групової приналежності; згуртованості колективу, зняття емоційних бар'єрів, усвідомлення своєї унікальності, неповторності; розвиток мотивації до навчання.

Цільова аудиторія: студенти I курсу.

4. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу на тему: *«Як керувати своїми емоціями».*

Мета: формування умінь тактовно висловлювати свої емоції та почуття; розвиток умінь та навичок ефективної групової взаємодії; оволодіння прийомами психологічного розвантаження та саморегуляції емоційних станів.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

5. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу на тему: *«Станьте режисером свого життя замість того, щоб бути актором».*

Мета: розвиток позитивного ставлення до своєї особистості та до життя в цілому; осмислення сутності активної життєвої позиції; формування вміння працювати в команді, аналізувати ситуацію; виховувати почуття відповідальності за власні вчинки, слова; сприяти згуртованості колективу.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

6. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу

на тему: *«Використання кольору для стимуляції навчання та працездатності».*

Мета: ознайомити учасників заняття з психологічним та енергетичним впливом кольору на організм людини.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

7. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу

на тему: *«Скажемо палінню - «НІ!».*

Мета: профілактика та зниження залежності від тютюнопаління серед студентів; ознайомлення студентів з небезпечними наслідками паління; виділення найефективніших способів утримання молоді від паління.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

8. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу

на тему: *«Спілкування без конфліктів».*

Мета: Формування ефективних навичок спілкування у конфліктній ситуації; набуття умінь вираження своїх емоцій та почуттів без образи інтересів оточуючих.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

9. Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу

на тему: *«Вербальне та невербальне спілкування» (зрозумій мене без слів).*

Мета: встановлення взаєморозуміння партнерів по спілкуванню на вербальному та невербальному рівнях; формування навичок та оволодіння способами ефективної взаємодії.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

10.Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу

на тему: *«Створення позитивного мікроклімату у колективі, емоційний та оздоровчий вплив музики і запахів».*

Мета: зменшення емоційної напруги в колективі, покращення міжособистісних стосунків, створення позитивного мікроклімату в колективі.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

11.Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу

на тему: *«Досягнення психічної рівноваги, зниження емоційного напруження».*

Мета: зменшення напруги психоемоційного стану; ознайомлення з прийомами, методами, що допомагають зменшити почуттєву і тілесну напругу, використання цих методів на практиці.

Цільова аудиторія: студенти I-6 курсів.

12.Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного тренінгу

на тему: *«Дружба? Любов? Кохання? Секс?».*

Мета: розширення розуміння та співвіднесення понять «дружба», «любов», «кохання»; вироблення внутрішніх морально-етичних переконань, щодо правил поведінки та закріплення власних цінностей; ознайомлення із способами самопізнання, усвідомлення власних бажань та переконань; формування т установок на здоровий спосіб життя.

Цільова аудиторія: студенти 1-6 курсів.

13.Корекційно-розвивальне заняття із залученням елементів соціально-психологічного

тренінгу на тему з циклу *«Основи особистісного зростання»*

Мета: розвивати уміння думати про себе в позитивному плані; гармонізація самооцінки студента; його уявлень про себе і ставлення до себе; актуалізація й активізація процесів особистісного саморозвитку; відпрацювання навички

зміни негативних думок на позитивні; створення атмосфери позитивного емоційного комфорту у групі; формування почуття єдності, згуртованості групи через включення їх у спільну діяльність; допомогти учасникам краще пізнати один одного, краще пізнати себе.

Цільова аудиторія : студенти 1-6 курсів.

14. Вправи, що сприяють розвитку пізнавальних психічних процесів.

Корекція пізнавальної діяльності

1. Вправи, що сприяють розвитку пізнавальних психічних процесів дошкільнят.
2. Вправи, що сприяють розвитку пізнавальних психічних процесів дітей молодшого шкільного віку.
3. Комплекс вправ для розвитку уваги і мислення *(для студентів 1-6 курсів)*.
4. Комплекс вправ для розвитку пам'яті *(для студентів 1-6 курсів)*.
5. Комплекс вправ на розвиток уваги *(для студентів 1-6 курсів)*.

Примітка: теми занять можуть коригуватися; підбір методик та діагностичних матеріалів проводиться в залежності від запитів кураторів.

Практичні психологи: Бачинська Світлана Василівна (м.т. 067 594 19 76)

Чорна Наталія Василівна (м.т. 067 490 21 02)

Додаток Б**ПРОГРАМА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ****Природничо-географічного факультету**

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Важливим завданням вищих закладів освіти є створення умов для всебічного розвитку молодої людини, для розкриття та реалізації її потенційних можливостей в обраній майбутній професії. На нашу думку, багато залежить від ступеня пристосування студента-першокурсника до умов вищого навчального закладу, тобто від його успішної соціалізації та адаптації. Ця проблема потребує пошуку шляхів та засобів її розв'язання.

Студенти-першокурсники в перші тижні навчання відчують задоволення від досягнення важливої мети – вступ до вищого навчального закладу. Вони покладають серйозні надії на те, що зможуть ефективно навчатися і, тим самим, готуватися до важливої професійної діяльності. Однак трохи згодом, через кілька місяців після вступу, значна кількість першокурсників починає відчувати певні дискомфортні переживання, основною причиною яких є труднощі, що виникають під час навчання. Цей період триває, як правило, протягом усього першого року навчання і для більшості студентів-першокурсників завершується успішною соціалізацією.

Завданням педагогів, кураторів, наставників є допомогти зорієнтуватися та налаштуватися на відповідне студентське життя першокурсникам в нових умовах навчання та життєдіяльності через включення їх до різних видів позанавчальної діяльності.

Дані методичні матеріали та тренінгові заняття розраховані на вирішення нагальних проблем соціалізації та адаптації студентів на першому році навчання, набуття ними знань та навичок під час включення до різних видів позанавчальної діяльності.

I. Головна мета програми – створити сприятливі педагогічні умови для успішної соціалізації та адаптації студентів-першокурсників. **II. Соціально-виховні завдання програми:**

- сприяти розкриттю індивідуальних особливостей студента-першокурсника в умовах педагогічного університету;
- допомогти краще познайомитись один з одним, скоротити дистанцію в спілкуванні;

- розвинути навички позитивної соціальної поведінки, саморегуляції та самоконтролю;
- формувати позитивне відношення до свого “Я”;
- сприяти формуванню підвищення навиків емоційної регуляції поведінки, зниження тривожності та невпевненості у собі;
- формувати почуття згуртованості групи першокурсників через включення їх у групові дії для вирішення поставлених завдань;
- сприяти формуванню адекватної самооцінки та навичок самовиховання.

Програма передбачає: соціально-виховну роботу, спрямовану на успішну соціалізацію студентів першокурсників в умовах педагогічного університету; групові заходи, розраховані на створення позитивного емоційного комфорту в академічній групі першокурсників;

індивідуальну роботу із студентами-першокурсниками за їх потребами та проблемами;

методичну роботу, розробка сценаріїв різноманітних виховних заходів, вечорів відпочинку тощо; здійснювати масові заходи щодо соціальної та волонтерської діяльності.

Програма складається із таких розділів:

- 1. Організаційна робота**
- 2. Соціально-адаптаційна практична робота**
- 3. Навчально-методична робота**
- 4. Соціально-культурна діяльність**
- 5. Індивідуальна робота**

№	Зміст роботи	Термін виконання
Розділ I. Організаційна робота		
1.1	Створення активу групи із урахуванням інтересів та побажань через анкетування студентів-першокурсників	1-й – день навчання
1.2	Надання допомоги через інформаційний лист	1-й – день навчання
Розділ II. Соціально-адаптаційна практична робота		

2.1	Блок I "Знайомство": Вправи: "Знайомство", "Відчуй іншого", "Що нас об'єднує", "Десять секунд"	1-й тиждень навчання
2.2	Блок II "Згуртованість групи": Вправи: "Знайди своє місце", "Вузлик на пам'ять"	2-й тиждень навчання
2.3	Блок III "Міжособистісне спілкування": Вправа "Якості та вміння важливі для ефективного спілкування", "Дискусія" Бесіда " Особистість в ситуації конфлікту"	3-й тиждень навчання вересень
2.4	Блок IV "Саморегуляція емоцій та поведінки": Вправи: "Слухаємо себе", "Влови настрої", "Емоції та ситуації".	Протягом жовтня
2.5	Блок V "Самооцінка студента-першокурсника": Методика вивчення рівня самооцінки Вправи: "Я пишаюся", "Комплімент"	Протягом листопада
2.6	Блок VI "Підготовка до зимової сесії": Бесіда із студентами-першокурсниками щодо питань зимової залікової та екзаменаційної сесії Вправи: "Іспит", "Бути педагогом – це..."	Протягом грудня
Розділ III. Навчально-методична робота		
3.1	Планувати заходи організаційно-виховної роботи у групі відповідно до інтересів та запитів студентів та узгоджувати із планом організаційно-виховної роботи університету	Протягом року
3.2	Розробляти сценарії запланованих заходів: свят, вечорів, круглих столів, дискусій тощо	Протягом року
3.3	Висвітлювати соціально-виховну роботу в групі через виготовлення фотостендів, стінгазет, виставок творчої майстерності	Протягом року
Розділ IV. Соціально-культурна діяльність		
4.1	Участь у спортивних заходах (секціях, змаганнях), відвідування клубів за інтересами (літературні, історичні, театральні студії, музичні ансамблі, творчі майстерні, конкурси самодіяльності)	Протягом року
4.2	Спілкування як форма проведення позанавчальної діяльності (вечори, зустрічі, бесіди, дискусії, дискотеки)	Протягом року

4.3	Походи, екскурсії, відвідування музеїв, виставок	Протягом року
4.4	Організація масових заходів щодо соціальної роботи (поздоровлення ветеранів, благодійна акція до Дня інвалідів, участь у масових акціях студентської соціальної служби, тощо)	Протягом року
4.5	Налагоджувати взаємозв'язки із закладами культури, культурно-просвітницьких установ	Протягом року
Розділ V. Індивідуальна робота		
5.1	Вирішення нагальних проблем з питань: <ul style="list-style-type: none"> - налагодження побуту, - труднощі у навчанні, - конфліктні ситуації, - взаємодія із сім'єю 	Протягом року

Розділ I. Організаційна робота

Організаційна робота куратора із студентами-першокурсниками перш за все передбачає:

- збір даних про студента методом анкетування;
- створення активу групи;
- розподіл студентів за напрямками діяльності на блоки із урахуванням їх інтересів та нахилів (інформаційний-пошуковий, освітньо-культурний, художньо-естетичний тощо);
- надання інформаційного листа на допомогу студенту-першокурснику; - перевірка заповнення адресних даних у журналі академічної групи два рази на рік;
- контроль збору документів для отримання пільг певним категоріям студентів;
- контроль оплати навчання студентами контрактної форми навчання;
- допомога у організації різних заходів у позанавчальній діяльності.

Розділ II. Соціально-адаптаційна практична робота

Блок I. Знайомство

***Вправа* «Знайомство»**

Мета – відпрацювати навички вміння короткої самопрезентації.

Соціально-виховні завдання: визначити особливості самовираження учасників за допомогою асоціативних засобів, досягти відчуття розкнутості,

відкритості; організувати групову роботу переключенням уваги та емоцій учасників на «тут і тепер».

Хід гри:

Учасники сідають у коло. Це перш за все можливість відкритого спілкування, відчуття особливої згуртованості, яка полегшує взаєморозуміння та взаємодію. Кожен учасник повинен представитися. Для цього він називає своє ім'я, походження свого імені (за словником, сімейна історія тощо). Далі для більш детального розкриття своєї особистості він називає з ким він хотів себе асоціювати. Наприклад, відносно:

- епітетів (веселий, жартівливий...);
- кольору (червоний, жовтий...);
- стихій (вогонь, вода, земля, повітря); - пори року (весна, осінь, зима, літо);
- тварини (кіт, собака, тигр, кріль...).

Завершення роботи: проводиться обговорення між учасниками: що нового дізналися про своїх одногрупників, чи з'явилося відчуття розкритості, відкритості?

Вправа «Відчуй іншого»

Мета – зняття напруги учасників групи через включення їх у групові фізичні дії, відчуття тепло ближнього.

Соціально-виховні завдання: розвинути почуття приналежності до групи.

Хід гри:

Учасники сідають у коло на стільці, в середині кола лежить також коло із паперу. Ведучий: «Давайте, візьмемось за руки. Утворилось 2 кола: один всередині із паперу, другий – зовні – це ми з вами. Пропоную привітатись один з одним, але заплющивши очі. Зараз, я доторкатимусь до того, хто сидить поруч від мене, він прийме моє привітання і таким же чином доторкнеться до свого сусіда, передаючи привітання йому і так далі, поки моє привітання не повернеться знов до мене, тільки уже з іншої сторони. Чудово! А зараз ми відкриваємо очі. Поглянемо на коло, що лежить посередині, на що воно схоже, що можна створити.

Візьмемо олівці різного кольору та папери. Кожен на аркуші паперу у вигляді пелюстки, напиши свої психологічні якості, і прикріпіть його до кола з паперу.

В середині кола з паперу напишемо група №...

Закінчивши роботу, прочитаємо які риси притаманні членам нашої групи.

Вправа «Що нас об'єднує»

Мета – підкреслення значущості згуртованості групи.

Соціально-виховні завдання: формувати почуття розкнутості, позитивного емоційного відношення до членів студентської групи.

Хід гри:

Всі члени стають у коло з м'ячем. Один із учасників кидає м'яч іншому і називає кому та ту психологічну якість, яка об'єднує їх обох. При цьому супроводжує словами:

« Я думаю, нас з тобою об'єднує...» і називає певну якість. Наприклад: «Я думаю, нас об'єднує така якість як відвертість», «Мені здається ми з тобою життєрадісним».

Той хто отримує м'яч відповідає: «Я згоден», а якщо ні – «Я подумаю». Той до кого потрапив м'яч продовжує завдання, передаючи м'яч іншому.

Завершення роботи:

Що сподобалось? Що викликало ускладнення: ствердження чи відповіді?

Вправа «Десять секунд»

Мета – допомогти учасникам краще пізнати один одного, скоротити дистанцію в спілкуванні.

Соціально-виховні завдання: інтегрувати учасників групи за рахунок постійного їх залучення до сумісної діяльності, сприяти створенню позитивної емоційної єдності групи.

Місце проведення: велике приміщення, вільне від меблів, що забезпечить учасникам безпечно та спонтанне пересування.

Час: 5-15 хвилин.

Хід гри:

Керівник(педагог): зараз ви почнете швидке спонтанне пересування по кімнаті. Будьте уважні, тому що час від часу вам прийдеється реагувати на різні завдання і виконати їх за 10 секунд. Кожне із завдань важно виконувати з максимальною точністю. Скажімо, я прошу розподілитися за кольором волосся. Якщо хтось залишиться на самоті – не страшно. Сподіваюсь завдання зрозуміло? Починаємо.

Розділіться на тих, у кого є годинник на руці і у кого нема! Раз, два, три...десять. Стоп! Перевіряємо.

Продовжуємо ходу! Розділимося за кольором очей! (рахунок, перевірка).

- ...за кольором штанів та спідниць (...).
- ...за улюбленим заняттям у вільний час (...).
- ...за народженням у певну пору року (...).
- ...за настроєм, який ви зараз відчуваєте (...).

Завершення роботи: учасники діляться враженнями. Що сподобалось? Що примусило засмутитися? Над чим варто було б попрацювати? Як почував себе той хто залишився на одинці? Назвіть кого ви запам'ятали і за яким завданням.

Блок II. Згуртованість групи

Вправа «Найди своє місце»

Мета – досягти єдності дій групи завдяки партнерству в умовах комунікації. *Соціально-виховні завдання*: перевірити на практиці ефективність партнерства в умовах комунікації і її відсутності; впливу договору на досягнення групової цілі; виявити лідерські здібності учасників; пробудити командні емоції: взаємопідтримки, відповідальності, згуртованості.

Місце проведення: велике приміщення, вільне від меблів.

Час: в середньому від 3 до 7 хв. для кожного з етапів.

Хід гри:

Всі учасники стають в коло обличчям назовні, беруться за руки. Керівник пояснює правила гри: протягом першого етапу гри не можна розмовляти, обмінюватись інформацією. Кожен з учасників визначає для себе місце у кімнаті(!), куди він хотів би добратись. Це місце може знаходитись не тільки навпроти, але й позаду нього чи в інший бік. По команді керівника кожен має як найшвидше досягнути задуманого місця і зоставатися там не менше 3 секунд. Після того як усі встигнуть побувати на улюблених місцях, можна сповістити керівнику про виконання групового завдання. Чим скоріше команда виконає завдання, тим кращий результат буде зафіксований в кінці гри. По завершенні пояснювання правил керівник ще раз нагадує, що спілкування між учасниками категорично заборонено. Крім того, кожен раз, коли гравці розімкнуть руки керівник зупиняє рух до повного з'єднання у коло (витрачений час рахується до загального і звісно погіршує результат). Звучить команда «Старт!» Коли керівник отримає від команди звістку, що кожен достався до наміченої цілі, він повідомляє результат – скільки часу витрачено на вирішення групової задачі.

Переходимо до другого етапу. Тут існують ті ж правила, за винятком одного – гравцям дозволяється розмовляти, вони можуть висунути будь-яку групову стратегію. Проводиться другий етап, по завершенні якого керівник повідомляє результат.

Завершення роботи: що сподобалось? У чому полягали складності? Прокоментуйте, будь ласка, результати першого та другого етапів. У чому полягає причина таких результатів? Чи можете ви пригадати життєві ситуації, які викликали у вас подібні емоції? Хто хотів би поділитися своєю історією у групі?

Примітка. Як правило, отримав можливість спілкуватися, група домовляється про напрямок узгодженого руху. Таким чином, їй вдається з меншим розривом кола досягти до кожної особистої цілі, і гра закінчиться скоріше. Такий результат дає можливість обговорити із учасниками ефективного спілкування, групового договору. Розуміння того, що перемога групи була досягнута особистісними перемогами кожного, але завдяки встановленню ефективних відносин партнерства – важливий результат заняття. Але можуть бути випадки, коли другий етап займає більше часу. Як правило, такий парадоксальний результат є слідством боротьби за лідерство між кількома гравцями групи. При розв'язанні подібної ситуації керівник може обговорити тему лідерства. Інколи корисно дозволити групі ще раз пройти останній етап гри, щоб на практиці апробувати критичні зауваження і намагатися досягти кращого результату.

Вправа «Вузлик на пам'ять»

Мета – отримати і закріпити знання щодо устрою освітнього закладу навчання тощо.

Соціально-виховні завдання: зняти напругу учасників групи через включення їх у групові фізичні дії; створити в групі атмосферу взаємної відповідальності, емоційної свободи, радості від колективного успіху; об'єднати учасників для вирішення задачі на основі партнерства.

Місце проведення: особливого не потребується.

Час: 15 – 20 хвилин.

Хід гри:

Ця гра є пізнавальною та фізичною одночасно. За її допомоги можна надати можливість дістати та закріпити знання щодо інформації про устрій навчального закладу, про керівничий склад університету тощо.

Групу розбивають на 3-4 підгрупи. Кожна підгрупа отримує від керівника один і той самий блок питань. Завдання: якомога скоріше відповісти на запитання у списку та віддати відповіді керівникові. Команда сама визначає для себе тактику гри: все робиться разом, відповіді шукають паралельно за кількома напрямками, кожен відповіді дає на одне з питань. Керівникові не слід підказувати варіанти роботи над завданням, достатньо лише відмітити, що гравці вільні у виборі тактики проведення гри. Як правило, кількість питань повинна відповідати кількості хвилин, тобто 10 питань – 10 хвилин.

Примірні питання:

1. Скільки імен починається з літери О у групі...?*

2. Прізвище директора інституту...?*
3. Кафедра хімії, екології та методики її навчання знаходиться...(кабінет №, поверх)?*
4. Кафедра біології та методики її навчання знаходиться...(кабінет №, поверх)?*
5. Права та обов'язки студентів закріплені законом України...?
6. Адреса гуртожитку...?
7. Ваше професійне свято святкується..?
8. Бібліотека знаходиться...?
9. День студента святкують...?
10. Хто займається у секції: гандболу, боротьби (дзюдо), баскетболу...?*
11. Прізвище заступника декана з виховної роботи...?
12. Скільки студентів вашої групи проживає у гуртожитку?

Питання підібрані спеціально, щоб перевірити:

- наскільки студенти-першокурсники встигли ознайомитись один з одним;
- знання щодо розташування кабінетів;
- про керівничий склад;
- знання щодо прав студентів;
- знання деяких особистих особливостей студентів (дата народження, місце проживання, захоплення).

* Питання особистісного характеру стосовно певного закладу освіти та групи. Завершення роботи: обговорення, що було важко виконати: завдання особистісного плану чи загального; чи допомогли знання, які були подані у Інформаційному листі на допомогу студенту-першокурснику (на початку навчального року)?

Блок III. Міжособистісне спілкування

Вправа «Якості та вміння, важливі для ефективного спілкування»

Мета – з'ясувати уявлення учасників про важливі якості та вміння особистості, необхідні для ефективного спілкування.

Соціально-виховні завдання: формувати навички, які необхідні для успішної взаємодії між людьми, які мають розбіжності у думках та поглядах.

Ресурси: аркуш паперу А1.

Хід гри:

Кожному учасникові пропонується протягом 5 хв. самостійно скласти і записати список якостей та вмінь людини, які, на його думку, необхідні для ефективного спілкування. Після цього проводиться дискусія, метою якої є

узагальнений список якостей (записується на плакаті). Кожен член групи може висловити свою думку, наводячи аргументи та приклади. Коли роботу над плакатом «Якості та вміння, важливі для ефективного спілкування», буде завершено, керівник пропонує обговорити, наскільки список, складений кожним учасником індивідуально, відмінний від загального.

Підведення підсумків.

Вправа “Дискусія”

Мета – досягти порозуміння та єдності шляхом розгляду різних точок зору, аргументацій щодо певної проблеми.

Соціально-виховні завдання: формувати навички, які необхідні для успішної взаємодії між людьми, шляхом урахування різних точок зору з приводу певної проблеми.

Хід гри:

Серед учасників відбирають 5 чоловік для ведення дискусії по заздалегідь підготовленій темі. Наприклад:

«Особистісні якості, якими повинен володіти соціальний педагог (не менше п'яти)»;

«Особистісні якості, які є протипоказані діяльності соціального педагога»;
«Чи повинен соціальний педагог залишатись педагогом у будь-яку хвилину свого життя – у сім'ї, магазині, транспорті тощо?»

Кожен із учасників дискусії може представляти свою точку зору, чи точку зору своєї команди, узгоджену в попередній частині вправи. Учасникам дискусії пропонується за обмежений час прийти до загального рішення. Ця вправа проводиться із відеозйомкою або із веденням протоколу.

Завершення роботи: проводиться обговорення, що сподобалось у роботі такого плану, що викликало ускладнення.

Блок IV. Саморегуляція емоцій та поведінки

Вправа "Слухаємо себе"

Мета – дати можливість студенту відчувати приналежність до групи, виразити свій настрій, відчувати тепло іншого.

Соціально-виховні завдання: формувати почуття єдності групи, впевненості у собі. Хід гри:

Учасникам пропонується сісти в зручній позі, протягом 1-2 хвилини закрити очі, розслабитися і "прислухатися до себе", нібито заглянути в себе і подумати, що вони відчувають, який в них настрій. У цей час керівник готує плакати зі схематичними зображеннями деяких емоційних станів людини: радості, злості, страху, смутку, подиву, спокою. Потім керівник повідомляє, що потрібно, не відкриваючи очі, розповісти, як вони себе відчувають, який в них настрій.

Після короткої розповіді кожного з учасників керівник пропонує відкрити очі і подивитись на схематичні зображення різних емоцій. Вправа дозволяє діагностувати емоційне самопочуття студентів.

Вправа "Влови настрої"

Мета – досягнення єдності групи за допомоги включення студентів у спільну діяльність.

Соціально-виховні завдання: формувати навички взаємодії студентів-першокурсників для вирішення поставленого завдання, навчитися розпізнавати емоційні стани завдяки невербальним засобам комунікації.

Хід гри:

2-3 учасники виходять з кімнати, а інші поділяються на групи, і кожній групі дається завдання за допомогою міміки і жестів показати визначену емоцію (гнів, радість, подив, страждання...). Повернувшись в кімнату, учасники повинні вгадати, яку емоцію демонстрували групи, і пояснити, як вони вгадували стан.

Вправа «Емоції та ситуації»

Мета – активізувати учасників до роботи в групі, переключення уваги на "тут і тепер".

Соціально-виховні завдання: тренувати навички контролю емоційних станів не залежно від ситуацій.

Ресурси: м'яч.

Місце проведення: особливого не потребує.

Час: 5 – 7 хвилин.

Хід гри:

Учасники стають у коло. Кожен із учасників називає одну емоцію або почуття та запам'ятовує, що він назвав. Наприклад: «Спокій, образа...». Коли всі назвали по одній емоції і запам'ятали її, керівник продовжує гру. Далі кожен називає якусь ситуацію і кидає м'яч іншому учасникові, пропонуючи продовжити речення і назвати свою емоцію чи почуття. Наприклад: «коли я стою у черзі, то відчуваю...радість!»

Гру закінчено, коли м'яч побуває у кожного з учасників.

Блок V Самооцінка студента-першокурсника

Методика вивчення рівня самооцінки.

Мета – виявити рівень загальної самооцінки студентів-першокурсників.
Особливості проведення: студентам пропонують заповнити опитувальник, що містить 32 судження, з приводу яких можливі п'ять варіантів відповідей. Кожна відповідь кодується балами за схемою:

Дуже часто – 4, часто – 3, іноді – 2, рідко – 1, ніколи – 0. *Судження:*

1. Мені хочеться, щоб друзі підбадьорювали мене.
2. Постійно відчуваю свою відповідальність за навчання.
3. Мене хвилює моє майбутнє.
4. Багато хто ненавидить мене.
5. Я менш ініціативний, ніж інші.
6. Мене хвилює мій психічний стан.
7. Я боюсь здатися неосвіченим.
8. Зовнішність інших багато привабливіша, ніж моя.
9. Я боюсь виступати з промовою перед незнайомими людьми.
10. Я часто роблю помилки.
11. Шкода, що я не вмію говорити з людьми, як слід.
12. Шкода, що мені не вистачає впевненості у собі.
13. Я волів би, щоб інші люди частіше схвалювали мої дії.
14. Я занадто скромний.
15. Моє життя марне.
16. Багато хто неправильно думає про мене.
17. Мені нема з ким поділитись своїми думками.
18. Люди чекають від мене багато.
19. Люди не дуже цікавляться моїми досягненнями.
20. Я трохи соромлюсь.
21. Я відчуваю, що багато людей не розуміють мене.
22. Я не відчуваю себе у безпеці.
23. Я часто хвилюююсь, та даремно.
24. Я почуваю себе ніяково, коли входжу до кімнати, де вже сидять люди.
25. Я почуваю себе скуто.
26. Я відчуваю, що люди говорять про мене за мою спиною.
27. Я впевнений, що люди майже всі сприймають легше, ніж я.
28. Мені здається, що зі мною має статись якась прикрість.
29. Мене непокоїть думка про те, як люди ставляться до мене.
30. Шкода, що я не вельми комунікабельний.
31. У суперечках я висловлююсь тільки тоді, коли впевнений в своїй правоті.
32. Я думаю про те, чого чекає від мене група.

Обробка результатів

Для виявлення рівня самооцінки потрібно підсумувати бали за всіма 32 судженнями:

Від 0 до 25. свідчить про високий рівень самооцінки, за яким людина, як правило, не обмежена "комплексом неповноцінності", правильно реагує на зауваження і рідко піддає сумніву власні дії.

Від 26 до 45. Свідчить про середній рівень самооцінки, коли людина рідко страждає від "комплексу неповноцінності" й лише іноді намагається підлаштуватись під думку інших.

Від 46 до 128. Вказує на низький рівень самооцінки, за яким людина болісно сприймає критичні зауваження на свою адресу, намагається завжди зважати на думку інших і часто страждає від "комплексу неповноцінності".

Завершення роботи: обговорення питання самооцінки особистості у студентапершокурсника порівняно із учорашнім школярем: що змінилось, позитивні та негативні зміни, чи з'явилося почуття впевненості тощо.

Дані проведеної методики дають можливість дібрати оптимальні види поза навчальної діяльності для студента-першокурсника.

Вправа "Я пишаюся..."

Мета – позитивна оцінка своїх рис характеру чи умінь.

Соціально-виховні завдання: підвищення самооцінки через репрезентацію своїх позитивних рис характеру чи умінь.

Місце проведення: особливого не потребує.

Час: 7 -10 хв.

Хід гри:

Кожен учасник за чергою говорить про себе "я пишаюся" і говорить свою позитивну особистісну рису. Наприклад: " Я пишаюся тим, що у будь-якій ситуації залишаюся спокійним".

Завершення роботи: легко чи складно було виконувати вправу. Якщо були складності, то в чому вони полягали, що почували учасники, коли "пишалися" собою.

Вправа "Комплімент"

Мета – підвищення самооцінки.

Соціально-виховні завдання: досягти підвищення самооцінки шляхом свідомого підкреслення позитивної якості іншої людини та створити атмосферу позитивного емоційного комфорту у групі.

Хід гри.

Комплімент – свідоме підкреслення позитивної якості в людини. Учасники сідають у коло та роблять по черзі комплімент своєму сусідові. Сусід дякує та робить комплімент наступному учаснику.

Завершення роботи: Що викликало ускладнення, який комплімент був найбільш вдалим?

Блок VI. Підготовка до зимової сесії

Бесіда із студентами-першокурсниками щодо питань зимової залікової та екзаменаційної сесії.

Питання до бесіди:

1. Аналіз стану заборгованості по пропускам кожного студента окремо та групи в цілому, та відпрацювання занять.
2. Питання підготовки до екзаменів: розподіл часу, робота із джерелами щодо певної дисципліни, обговорення проблемних питань відповіді на іспиті тощо.

Бесіда на тему: "Самоаналіз особистості студента-першокурсника" Питання до бесіди:

1. Пригадайте, у яких ситуаціях вам важко володіти собою?
2. Чи завжди вдається вам приймати самостійні рішення?
3. Що є впливовим для вас при прийнятті певного рішення (власна думка, друзів, оточення, батьків тощо)?
4. Чи важко підкорятись іншим?
5. Чи завжди ви готові до активних дій?

Закінчивши обговорення цих питань(або власний варіант), можна використати такий прийом, як **поради щодо самовиховання**:

1. Беручись за будь-яку справу, намагайтесь передбачити результат.
2. Завжди враховуйте непередбачені обставини, що можуть затягувати вирішення певної справи.
3. Плануйте свої справи стосовно їх термінового вирішення для раціонального використання часу.
4. Спробуйте проаналізувати: на що ви переважно витрачаєте свій вільний час.
5. Для раціонального використання часу розпишіть виконання справ на кожен день, на тиждень.(розклад справ на тиждень)
6. Користуйтеся нотатками, прислухайтесь до порад, враховуйте власний чи чужий досвід.
7. Берись за справу сміливо та сумлінно виконуй. Не відступай, поки не виконаєш.
8. Якщо заплановані справи не виконані, запишіть їх у план наступного тижня.

9. Візьміть за правило обов'язково аналізувати: в чому причина невиконання того чи іншого пункту. Головне – це правильно розрахувати свої сили та можливості й не витратити зайвого часу.
10. Віддавайте собі накази, але ставте перед собою реальні завдання.
11. Не робіть жодних попусків (нестача часу, поганий настрій, самопочуття тощо) – це запорука провалу справи.
12. Завершуйте розпочату справу за будь-яких обставин до кінця.

Правила поведінки при самовихованні:

- прагнути самостійно вирішувати всі питання, що стосуються власного життя;
- вчитися відповідати за свої вчинки;
- не боятися висловлювати свою точку зору та відстоювати її;
- не уникати перешкод, а намагатись їх подолати;
- не зупинятись на півдороги, а прагнути довести справу до завершення;
- вміти визнавати свої помилки та вчасно їх виправляти;
- уважно ставитися до порад старших;
- у будь-якій ситуації контролювати свої емоції;
- прислухатися до внутрішнього голосу, не йти на поводу у інших.

Вправа "Іспит"

Мета – допомогти студенту-першокурснику усвідомити можливі варіанти спілкування й поведінки викладача та студента під час іспиту.

Соціально-виховні завдання: формувати навички контролю внутрішнього стану студента під час іспиту (зняття напруги, тривожності, дискомфорту).

Хід гри:

На ролі членів екзаменаційної комісії обираються двоє людей – один із них є "провідним викладачем", а інший – "асистент". На ролі студентів обираються три особи. За дверима їм дається інструкція: вибрати з добре знайомого навчального матеріалу два питання, на які вони можуть впевнено, глибоко, всебічно відповісти. Слід звернути увагу студентів-першокурсників на те, що вони повинні продемонструвати впевненість у своїх знаннях, намагаючись дотриматись максимальної оцінки.

Поки студенти "готують" відповіді в аудиторії, викликається екзаменаційна комісія, і їй дається інша інструкція: якби не відповідали студенти, екзаменатори повинні з особливою теплотою, привітністю й підтримкою слухати перше питання і зовсім байдуже друге. Наприкінці відповіді екзаменатору потрібно сказати студентові приблизно таке: "Добре, на перше

питання ви відповіли блискуче(прекрасно, відмінно). А на друге не так добре, але в загальному, спасибі, запросіть будь ласка наступного студента." Решті членам групи – "глядачам" – дається завдання: відмітити те, що в діалозі студента з членами екзаменаційної комісії сприяє взаєморозумінню, а що його руйнує.

Завершення роботи:

- В чому відмінність поведінки екзаменаторів, коли відповідали студенти на 1-е та 2-е питання?
- Як поведінка екзаменаційної комісії впливає на відповіді студентів? Яка спостерігалась залежність?
- Які стратегії поведінки студентів були більш успішні, коли вони відповідали на питання екзаменаційної комісії?

Вправа "Бути педагогом – це..."

Мета – сформуванню певне уявлення про професію педагога, про її позитивні та негативні сторони.

Соціально-виховні завдання: розкрити різні аспекти професії педагога, закріпити позитивну установку щодо професії.

Хід гри:

По черзі кожен учасник висловлюється стосовно професії педагога. Наприклад: "Педагогом бути добре, тому що...", другий: "Педагогом бути погано, тому що..." і т.д.

Завершення роботи: після виконання вправи учасники обмінюються враженнями: чи було щось, що дозволило подивитися по-іншому на цю роль, чи було щось для когось неочікуваним, чи було комусь важко знайти щось позитивне чи негативне, що нового дізналися про обрану професію?

Інший варіант.

Група ділиться на дві групи. Спочатку від першої підгрупи хтось з учасників висловлюється: "Педагогом бути добре, тому що ...", а від другої групи "Педагогом бути погано, тому що...". Потім підгрупи обмінюються оцінками професії педагога. Вправа продовжується доти, доки не будуть вичерпані всі аргументи та контраргументи. Результати такого обміну думками можна фіксувати на дошці або аркушах паперу.

Пам'ятка з самоосвіти.

1. Наполегливо стався до навчання, постійно поліпшуй його якість.
2. Подумай, які якості майбутнього педагога ти можеш виховати в собі.

3. Проаналізуй свій власний досвід навчання та життєдіяльності в нових умовах педагогічного університету на першому курсі та виділи ті особливості, які тобі знадобляться у майбутньому самостійному житті (роби це регулярно).

Дай собі відповіді на такі запитання:

- Для чого ти навчаєшся (мотивація)?
- Коли протягом дня ти працюєш продуктивніше?
- Чи довго можеш лишатися працездатним?
- Чи вдало ти розподіляєш час: навчання, побутові справи, відпочинок?
- Чи вмієш ти зосередитись на навчальних завданнях, коли тебе відволікають?
- Чи завжди буваєш уважним при сприйманні навчального матеріалу?
- Які способи запам'ятовування є найбільш ефективними для тебе особисто?

4. Постійно поповнюй свої знання із різних галузей наук, розширюючи кругозір.

5. Вчись правильно працювати:

- відвідуючи бібліотеки, ознайомся з правилами роботи в них;
- працюючи з навчальною літературою – вчись виділяти головне та конспектувати;
- вчись записувати тези та робити нотатки; - перед виступом краще завжди складати план;
- регулярно займайся самоперевіркою.

Допоміжні рекомендації по соціально-виховній роботі

Частина I. Соціально-виховна робота з кураторами академічних груп першого курсу навчання.

Частина II. Соціально-виховна робота з батьками студентів-першокурсників.

Частина I.

Соціально-виховна робота із кураторами академічних груп першого року навчання включає різні форми: бесіди, бесіди-консультування, обмін досвідом.

Тема 1. Педагогічна культура викладача педагогічного університету.

Основні поняття: культура, педагогічна культура, культура спілкування, мовленнєва культура, педагогічний такт.

План.

1. Сутність понять "культура" та "педагогічна культура".
2. Аналіз основних компонентів педагогічної культури.
3. Шляхи формування педагогічної культури викладача педагогічного університету.

Тема 2. Особливості соціалізації студента-першокурсника в умовах педагогічного університету.

Основні поняття: "студентство", соціальна група, соціально-педагогічна адаптація, студентське самоврядування.

План.

1. Студентство, як соціальна група.
2. Психологічні особливості юнацького віку.
3. Соціально-педагогічна адаптація студентів-першокурсників у педагогічному університеті.
4. Формування студентського колективу, активу студентської групи.
5. Студентське самоврядування: зміст, напрямки діяльності, роль куратора.

Тема 3. Соціально-виховна робота куратора у педагогічному університеті. Основні поняття: соціального виховання, позанавчальна діяльність.

План.

1. Мета та завдання соціального виховання у педагогічному університеті.
2. Основні напрямки соціального виховання студентів-першокурсників у процесі позанавчальної діяльності.
3. Роль та функції куратора академічної групи у позааудиторних формах роботи із студентами.

Тема 4. Роль сім'ї у соціалізації особистості студента-першокурсника.

1. Стан та проблеми інституту сім'ї у сучасному суспільстві.
2. Взаємовідносини сім'ї та педагогічного університету у процесі соціалізації студентів-першокурсників.
3. Зміст індивідуальної роботи куратора групи із батьками студентів першокурсників (налагодження контактів та володіння інформацією щодо сім'ї та сімейних стосунків, проблем студента-першокурсника)

Тема 5. Подолання професійного вигорання.

Основні поняття: професійне вигорання.

1. Сутність поняття "професійне вигорання".
2. Труднощі, які виникають під час роботи, що знижують інтерес до справи.
3. Шляхи подолання труднощів у професійній діяльності.

Частина II.

Соціально-виховна робота куратора з батьками студентів-першокурсників включає різні види взаємодії:

1. Батьківські збори.
2. Індивідуальна робота.
3. Дистанційна робота.
4. Консультування.

Головними завданнями є:

- викликати зацікавленість у батьків до студентського життя їх дитини;
- залучення батьків студентів-першокурсників до тісної взаємодії з куратором академічної групи, керівничим складом університету;
- надання допомоги з боку батьків для успішної соціальної адаптації та соціалізації студента-першокурсника в нових умовах навчання.

Індивідуальна робота із батьками передбачає проведення індивідуальних зустрічей з проблемних питань: у навчанні, проживанні в гуртожитку, економічних проблем, конфліктних ситуацій. А також навчання методам корекції поведінки, оволодіння прийомами саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення особистості студента.

Дистанційна робота із батьками студента-першокурсника передбачає налагодження взаємодії через телефонний зв'язок, листування (наприклад, лист подяка за старанне навчання, лист-запрошення на батьківські збори, "Дебют першокурсника").

Консультування батьків студентів-першокурсників передбачає такі напрямки:

педагогічне (з приводу успішності та проблем у навчанні);

психологічне (готовність до навчання, психологічна адаптація, входження у новий колектив, конфліктні ситуації, тривожність, життєві кризи, мотивація навчання тощо); медичне (профілактика захворювань, здоровий спосіб життя, медогляд);

юридичне (отримання пільг, матеріальної допомоги, забезпечення тимчасового проживання у гуртожитку, по оплаті на контрактній формі навчання, додаткове працевлаштування)

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

НАКАЗ

08 грудня 2021 р.

Київ

Про затвердження в новій редакції Положення про політику протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в Національному університеті «Києво-Могилянська академія»

На підставі Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”, наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 “Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти”, Ухвали Вченої ради НаУКМА (протокол № 20, від 25 листопада 2021),

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про політику протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» у новій редакції (додається).
2. Вважати таким, що втратив чинність наказ НаУКМА від 19.01.2021 №15 “Про введення в дію оновленої редакції Політики протидії дискримінації і сексуальним домаганням в НаУКМА та затвердження складу Комітету протидії дискримінації і сексуальним домаганням в НаУКМА”.

В. о. президента



Олександра ГУМЕННА

Начальник юридичного відділу
Доцентка кафедри соціології
факультету соціальних наук і
соціальних технологій, голова
Комітету протидії дискримінації,
сексуальним домаганням,
булінгу в НаУКМА



Світлана СИРОТКІНА



Тамара МАРЦЕНЮК

Додаток
до наказу НаУКМА від 08. 12.
2021 № 59[^]

ПОЛОЖЕННЯ
про політику протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в
Національному університеті «Києво-Могиллянська академія»

1. Загальні положення

1.1. Положення про політику протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в Національному університеті «Києво-Могиллянська академія» розроблено на підставі Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти», інших нормативно-правових актів щодо тендерної рівності, протидії дискримінації, булінгу (цькування), Кодексу етики НаУКМА.

1.2. Положення застосовується під час працевлаштування, трудових відносин, оплати праці, освітнього процесу в НаУКМА тощо. Застосування Положення не виключає можливість застосування норм чинного законодавства щодо захисту особою її прав.

1.3. Це Положення, зміни до нього схвалюються Вченою радою НаУКМА та затверджуються наказом НаУКМА.

2. Загальні засади попередження дискримінації, сексуальних домагань, булінгу

2.1. НаУКМА засуджує насильство і дискримінацію, сексуальні домагання, булінг (цькування) у трудових відносинах, в освітньому процесі та зобов'язується сприяти протидії цим явищам.

2.2.3 метою попередження дискримінації, сексуальних домагань, булінгу у НаУКМА заборонено:

- дискримінаційні висловлювання (які містять образливі, принижуючі твердження щодо осіб на підставі статі, зовнішності, одягу, сексуальної орієнтації тощо);

- утиски (небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їхньої людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери);
- мова ненависті (висловлювання, що містять образи, погрози чи заклики до насильства щодо певної особи чи груп) на підставі статі;
- булінг (цькування) - діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Типовими ознаками булінгу (цькування) є, зокрема:
 - систематичність (повторюваність) діяння;
 - наявність сторін: кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
 - дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

2.3. Для цілей цього Положення сексуальними домаганнями вважаються дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні/небажані пропозиції та/або зауваження, жарти, повідомлення та листи, демонстрація зображень тощо) або фізично (небажані доторкання та поплескування тощо), що принижують чи ображають особу, яка перебуває у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування.

2.4. У власних електронних та друкованих матеріалах, публічних висловлюваннях учасників освітнього процесу НаУКМА:

- забороняється вживання дискримінаційної лексики, дискримінаційних висловлювань та мови ненависті (стосовно осіб чи групи осіб на основі статі);
- заохочується (у випадку доречності) наголошення на важливості принципів тендерної рівності та недискримінації;
- допускається можливість в аналітичних матеріалах (у випадку доречності) презентувати дані з урахуванням тендерної та недискримінаційної компоненти аналізу (наприклад, презентувати дані, дизагредовані за статтю). Допускається спільний розгляд таких випадків з Комітетом з етики наукових досліджень НаУКМА.

2.5. Учасники освітнього процесу НаУКМА повинні дотримуватися у своїй діяльності, публічних висловлюваннях (повідомленнях) та публічних матеріалах засад недискримінації і ненасильства.

2.6. У разі порушення вищезазначених положень щодо недискримінації і ненасильства до порушників застосовуються заходи відповідно до законодавства та Положень НаУКМА.

2.7. Про виявлені порушення інформація надається комітету через електронну поштову скриньку керівнику по роботі зі студентами та/або керівнику студентського відділу кадрів / відділу кадрів та роботи з персоналом.

3. Комітет протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу

3.1. Комітет протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу (далі -

Комітет) є постійним комітетом при президентові НаУКМА.

3.2. До складу Комітету входять:

- керівник відділу по роботі зі студентами;
- представник Студентської колегії;
- один викладач НаУКМА, що викладає чи досліджує тематику протидії дискримінації і насильству;
- представники від науково-педагогічних працівників від різних факультетів НаУКМА.

До складу Комітету можуть додатково входити інші особи з числа здобувачів вищої освіти та співробітників НаУКМА.

3.3. Склад Комітету затверджується і змінюється (у разі потреби) наказами НаУКМА.

3.4. Комітет уповноважений:

- поширювати інформацію про Політику;
- проводити навчання учасників освітнього процесу щодо попередження дискримінації, сексуальних домагань, булінгу (цькування);
- надавати інформаційну та консультативну підтримку учасникам освітнього процесу щодо попередження цих явищ;
- отримувати і розглядати скарги щодо порушення Політики;
- у разі необхідності, для попередження дискримінації і насильства надавати консультативну підтримку студентським організаціям та структурним підрозділам НаУКМА;
- подавати пропозиції щодо вдосконалення цієї Політики, інших внутрішніх положень та процедур щодо протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу в НаУКМА.

3.5. Комітет зобов'язаний у своїй роботі:

- дотримуватися Політики;
- дотримуватись засад поваги до приватного життя та захисту персональних даних;
- виконувати вимоги щодо моніторингу дотримання Політики, визначені в цій Політиці.

3.6. Наприкінці календарного року комітет готує і надає президенту НаУКМА та адміністрації щорічний звіт, який містить, зокрема, такі дані:

- проведені комітетом заходи щодо попередження дискримінації, сексуальних домагань, булінгу;
- інформацію про кількість і зміст скарг щодо випадків дискримінації, булінгу і сексуальних домагань (з дотриманням вимог знеособлення персональних даних).

ПОРЯДОК
розгляду скарг щодо дискримінації, сексуальних домагань, булінгу
в Національному університеті «Києво-Могилянська академія»

**1. Порядок розгляд заяв щодо булінгу (цькування) за наявності
малолітніх/неповнолітніх осіб**

1.1. Процедури розгляду скарг та заяв щодо булінгу (цькування):

1.1.1. коли сторонами є малолітні/неповнолітні особи. Розгляд здійснює комісія;

1.1.2. коли сторонами є повнолітні особи. Розгляд здійснює комітет.

1.2. Про булінг (цькування) заява може бути подана президенту НаУКМА, керівнику по роботі зі студентами або керівнику студентського відділу кадрів/ відділу кадрів та роботи з персоналом. У разі отримання такої заяви іншими підрозділами, така заява невідкладно передається президенту НаУКМА та реєструється у відділі по контролю та діловодству.

Повідомлення про булінг (цькування) може бути подано в усній та (або) письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації.

Про випадки булінгу можуть повідомити сторона булінгу та/або учасники освітнього процесу, які вважають, що вчинено булінг (цькування).

1.3. Президент НаУКМА у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);

- повідомляє службу дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;

- повідомляє центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;

- скликає засідання комісії не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення;

- вживає інших заходів, передбачених законодавством.

1.4. Комісія складається з голови, заступника голови, секретаря та не менше ніж п'яти її членів (8 осіб). До участі в засіданні комісії за згодою залучаються батьки або інші законні представники малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування), а також можуть залучатися сторони булінгу (цькування), представники інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування). Головою комісії є керівник НаУКМА.

Склад комісії затверджується наказом НаУКМА.

1.5. Метою діяльності комісії є припинення випадку булінгу (цькування); відновлення та нормалізація стосунків, створення сприятливих умов для подальшого

здобуття освіти, де стався випадок булінгу (цькування); з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування), та вжиття заходів для усунення таких причин; оцінка потреб сторін булінгу (цькування) в соціальних та психолого-педагогічних послугах та забезпечення таких послуг.

1.6. Засідання комісії є правоможним у разі участі в ньому не менш як двох третин її складу.

1.7. Секретар комісії не пізніше вісімнадцятої години дня, що передує дню засідання комісії, повідомляє членів комісії, а також заявника та інших заінтересованих осіб про порядок денний запланованого засідання, дату, час і місце його проведення, а також надає/надсилає членам комісії та зазначеним особам необхідні матеріали в електронному або паперовому вигляді.

1.8. Рішення з питань, що розглядаються на засіданні комісії, приймаються шляхом відкритого голосування більшістю голосів від затвердженого складу комісії. У разі рівного розподілу голосів голос голови комісії є вирішальним.

Під час проведення засідання комісії секретар комісії веде протокол засідання комісії за формою встановленого зразка, що оформлюється наказом НаУКМА.

1.9. Строк розгляду комісією заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) та виконання нею своїх завдань не має перевищувати десяти робочих днів із дня отримання заяви або повідомлення керівником НаУКМА.

1.10. Діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в НаУКМА відображається в плані заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню). Розроблення, затвердження та оприлюднення Плану забезпечує керівник НаУКМА.

1.11. Інші вимоги до порядку розгляду заяв щодо протидії булінгу (цькуванню) визначаються законодавством та положеннями НаУКМА.

2. Порядок розгляду скарг щодо дискримінації, сексуальних домагань, булінгу

2.1. Якщо учасник освітнього процесу НаУКМА вважає, що щодо нього в НаУКМА порушено Політику протидії дискримінації, сексуальним домаганням, булінгу у НаУКМА, він може безпосередньо та невідкладно повідомити особу, яка вчиняє відповідні дії, про необхідність їх негайного припинення та/або подати скаргу.

2.2. Скарга подається до комітету в письмовій формі (в електронному або паперовому вигляді) з описом порушення права особи, зазначення моменту (часу), коли відбулося порушення, факти і можливі докази на підтвердження скарги. Скарга може бути подана протягом 30 днів із дня вчинення діяння або з дня, коли повинно було стати відомо про його вчинення.

2.3. Скарга може бути надіслана на електронну поштову скриньку керівника по роботі зі студентами або керівника студентського відділу кадрів / відділу кадрів та роботи з персоналом. У зазначених підрозділах, а також офісі психолога-консультанта повинні знаходитись скриньки для подання письмових скарг. Зазначені підрозділи невідкладно (протягом робочого дня, коли було отримано скаргу) передають отримані скарги Комітету.

2.4. У випадку булінгу (коли сторонами є повнолітні особи) скарга передається

на вирішення: до Ради заступників деканів факультетів (якщо надійшла від студентів); до аспірантури, докторантури (якщо від аспірантів і докторантів); до Комітету з етики (якщо від працівників НаУКМА).

2.5. Після отримання скарги комітетом та проведених консультації зі скаржником/скаржницею з представниками комітету, скаржник/скаржниця може обрати такі способи вирішення ситуації щодо дискримінації, сексуального домагання:

- 2.5.1. формальна процедура;
- 2.5.2. неформальна процедура;
- 2.5.3. відсутність підстав для реагування.

2.6. Комітет після отримання скарги:

- протягом 10 робочих днів з моменту отримання скарги ознайомлює зі змістом скарги особу, на дії якої було подано скаргу;
- протягом 30 робочих днів з моменту отримання скарги проводить зустрічі зі скаржником, особою, на дії якої подано скаргу, свідками та іншими особами, які можуть надати необхідну інформацію, отримує в письмовій формі від скаржника уточнення та додаткові дані, пов'язані із дискримінацією, сексуальними домаганнями, зокрема дата, місце, час, особи, залучені до ситуації, свідки тощо та ухвалює рішення. Строк розгляду може бути продовжено не більше ніж на 60 робочих днів за відповідним рішенням комітету;
- у разі необхідності отримує додаткову інформацію, консультації від працівників НаУКМА, які є незацікавленими особами у ситуації, що розглядається;
- надає консультації обом сторонам, пропонує способи вирішення ситуації, що виникла у зв'язку з дискримінацією, сексуальними домаганнями, які не передбачають вжиття адміністративних/дисциплінарних заходів в НаУКМА.

2.7. Засідання комітету вважаються правоможними за участі не менше половини його складу. Рішення ухвалюються простою більшістю голосів, присутніх на засіданні членів комітету.

2.8. Рішення комітету оформлюється протокол, який підписують голова (заступник голови) та секретар комітету.

Копія протоколу (витяг з протоколу) комітету з відповідним рішенням щодо розгляду скарги у межах встановлених строків подається керівнику НаУКМА скаржнику та особі, на дії якої подано скаргу.

2.9. На підставі рішення комітету керівник НаУКМА вживає відповідних заходів реагування, передбачені законодавством, Статутом та положеннями НаУКМА.

2.10. Формальна процедура.

Формальна процедура застосовується у разі:

- 2.10.1. якщо скаржником обрано таку процедуру;
- 2.10.2. відмови особи, на дії якої подано скаргу, від неформальної процедури;
- 2.10.3. якщо при неформальній процедурі не досягнуто сторонами спільного рішення;
- 2.10.4. якщо дискримінація, сексуальні домагання здійснювалися щодо малолітньої/неповнолітньої особи;
- 2.10.5. якщо скарга подана безпідставно.

2.11. Неформальна процедура.

У разі досягнення спільного рішення між скаржником та особою, на дії якої подано скаргу, таке рішення оформлюється в письмовій формі та підписується цими особами.

Додаток 2 до Положення

ЗАХОДИ
щодо протидії дискримінації, сексуальних домагань, булінгу в
Національному університеті “Києво-Могилянська академія”

Назва заходу, час і місце проведення	Мета / завдання	Аудиторія (кількість осіб (чоловіки / жінки))

ЖУРНАЛ
обліку скарг щодо дискримінації, сексуальних домагань, булінгу в
Національному університеті “Києво-Могилянська академія”

Місяць, рік	Кількість скарг	Назва підрозділу НаУКМА	Стислий зміст скарги	Прийняті рішення по скарзі

Анкета для першокурсників та першокурсниць

1. Позначте Ваш вік, будь ласка _____
2. Ваша стать _____
3. Чи відчуваєте Ви, що у зв'язку зі вступом до університету у Вашому житті відбулися кардинальні зміни
 - Так
 - Ні
 - Не в повній мірі
4. На Вашу думку, чи відчуваєте Ви себе комфортно в університеті
 - Так
 - Ні
 - Не в повній мірі
5. Якщо Ви не відчуваєте себе комфортно в університеті, то через яку причину/які причини:
 - Не здружилися в академічній групі
 - Не влаштовує стиль спілкування з викладачами
 - Зрозуміли, що обрали не «Ваш» фах навчання
 - Не задовольняє формат он-лайн навчання
 - Відчуваєте утиски / дискримінацію, уточніть у чому саме, будь ласка

 - Бракує цікавого дозвілля, чого саме _____
 - Бракує спілкування з куратором/кураторкою групи
 - Бракує спілкування зі студентками/студентами старших курсів
 - Бракує індивідуального спілкування з викладачами
 - Бракує умов для наукової творчості
 - Бракує можливостей участі у студентському самоврядуванні
 - Бракує можливостей впливати на навчально-виховний процес
 - Бракує психологічної підтримки, у яких саме питаннях _____
 - _____
 - _____
 - _____
 - Інше, позначте _____
 - _____
 - _____
 - _____
6. На Вашу думку, що потрібно зробити, щоб процес адаптації першокурсників в університеті відбувався ефективніше:
 - _____

- _____
 - _____
 - _____
7. Якщо оцінювати якість соціальних змін, які відбулися з Вами у наслідок вступу до університету, то ця якість:
- Позитивна
 - Негативна
 - Важко визначити
 - Змін не відбулося
8. Оцініть, будь ласка, у цілому діяльність кураторки/куратора щодо допомоги Вам адаптуватися в університеті:
- Добре
 - Посередньо
 - Незадовільно
 - Важко визначитися
9. Оцініть, будь ласка, у цілому діяльність викладацького складу щодо допомоги Вам адаптуватися в університеті:
- Добре
 - Посередньо
 - Незадовільно
 - Важко визначитися
10. Оцініть, будь ласка, у цілому діяльність фахівчинь психологічної служби університету щодо допомоги Вам адаптуватися в університеті:
- Добре
 - Посередньо
 - Незадовільно
 - Важко визначитися
11. Оцініть, будь ласка, у цілому діяльність студентського самоврядування щодо допомоги Вам адаптуватися в університеті:
- Добре
 - Посередньо
 - Незадовільно
 - Важко визначитися
12. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, використовується гендерно чутлива мова (з вживанням фемінітивів):
- Так
 - Ні
 - Подекуди
 - Не розуміюся на цьому питанні
13. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, здійснюється гендерна просвіта:

- Так
 - Ні
 - Подекуди
 - Не розуміюся на цьому питанні
14. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, здійснюється систематична робота по протидії гендерній дискримінації:
- Так
 - Ні
 - Робота ведеться, але розрізнено
 - Не розуміюся на цьому питанні
15. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви навчаєтеся, здійснюється вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі:
- Так
 - Ні
 - Не розуміюся на цьому питанні
16. На Вашу думку, якщо б в університеті впроваджувалася гендерна просвіта, то як би це вплинуло на процес соціальної адаптації студентів_ок в університетському середовищі:
- Позитивно
 - Негативно
 - Ніяк
 - Важко визначитися
17. Чи Ви готові залучитися до гендерної просвіти в університеті:
- Так
 - Ні
 - Важко визначитися
18. Якщо Ви вважаєте за потрібне додати якусь інформацію за темою анкети, зазначте її тут, будь ласка

Щиро дякуємо!

**Зміст запитань для проведення фокус групи
з викладачками_ами та фахівчинями психологічної служби
СумДПУ ім. А. С. Макаренка з питань соціальної адаптації студентства до
освітнього простору закладу вищої освіти**

19. На Вашу думку, чи відчувають себе комфортно в університеті студенти_ки першого року навчання?
20. Якщо вони не відчувають себе комфортно в університеті, то через яку причину/які причини:
- Не здружилися в академічній групі
 - Не влаштовує стиль спілкування з викладачами
 - Зрозуміли, що обрали не «Ваш» фах навчання
 - Не задовольняє формат он-лайн навчання
 - Відчуваєте утиски / дискримінацію, уточніть у чому саме, будь ласка
-
- Бракує цікавого дозвілля, чого саме _____
-
- Бракує спілкування з куратором/кураторкою групи
 - Бракує спілкування зі студентками/студентами старших курсів
 - Бракує індивідуального спілкування з викладачами
 - Бракує умов для наукової творчості
 - Бракує можливостей участі у студентському самоврядуванні
 - Бракує можливостей впливати на навчально-виховний процес
 - Бракує психологічної підтримки, у яких саме питаннях _____
21. На Вашу думку, що потрібно зробити, щоб процес адаптації першокурсників в університеті відбувався ефективніше?
22. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви працюєте, використовується гендерно чутлива мова (з вживанням фемінітивів)?
23. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви працюєте, здійснюється гендерна просвіта?
24. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви працюєте, здійснюється систематична робота по протидії гендерній дискримінації?
25. Чи можете Ви сказати, що в освітньому закладі, у якому Ви працюєте, здійснюється вивчення потреб студентства з урахуванням відмінностей, зумовлених їх приналежністю до певної статі?
26. На Вашу думку, якщо б в університеті впроваджувалася гендерна просвіта, то як би це вплинуло на процес соціальної адаптації студентів_ок в університетському середовищі?
27. Чи Ви особисто готові залучитися до гендерної просвіти в університеті?

**Результати опитування по проблемі
адаптації першокурсників
2020-2021 н.р.**

З метою з'ясування рівня адаптації студентів першокурсників та студентів, які мешкають у гуртожитках, покращення їх побутових та психологічних умов проживання. Психологічною службою було проведено анонімне анкетування.

В опитуванні прийняли участь **371(70%)** студентів першокурсників із Навчально-наукового інституту фізичної культури; Навчально-наукового інституту педагогіки і психології; факультет іноземної та слов'янської філології; фізико-математичного факультету; природничо-географічного факультету; Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин; Навчально-наукового інституту культури і мистецтв. Загальна кількість першокурсників у 2020-2021 навчальному році – **531** особа. Анкетування складається із 7-ми питань.

1. Ваша стать:

- жіноча: **255 ос. – 69%**;
- чоловіча: **95 ос. – 26%**;
- утримались: **21 ос. – 5%**.

2. Ваші перші враження від навчання в університеті:

- позитивні: **280 ос. – 76%**;
- негативні: **12 ос. – 3%**;
- ще не склалися: **76 ос. – 20%**;
- утримались: **3 ос. – 1%**.

3. Що для Вас є найважчим на даному етапі навчання?

- 1) пристосуватися до вимог викладачів: **113 ос. – 30%**;
- 2) ввійти у новий колектив: **44 ос. – 12%**;
- 3) освоїти нову систему навчання: **181 ос. – 49%**;
- 4) завеликий обсяг самостійної роботи: **60ос. – 16%**;
- 5) утримались від відповіді: **7 ос. – 2%**;
- 6) власний варіант «Нема такого»: **1 ос. – 1%**.

4. Які причини сповільнюють або заважають швидше адаптуватися до навчання?

- 1) власна неорганізованість та лінощі: **111 ос. – 30%**;
- 2) напруга, втома від занять: **158 ос. – 43%**;
- 3) недостатній інтерес до обраної спеціальності: **33 ос. – 9%**;
- 4) невміння розподіляти свій час: **92 ос. – 25%**;
- 5) слабка загальноосвітня підготовка: **24 ос. – 6%**;
- 6) нерозуміння з боку викладачів та їх завищені вимоги: **27 ос. – 7%**;

- 7) власний варіант: «Нічого з цього»: 3 ос. – 1%;
- 8) утримались від відповіді: 16 ос. – 4%.
- 5. Які причини сповільнюють або заважають швидше адаптуватися до навчання?**
- 1) власна неорганізованість та лінощі: 111 ос. – 30%;
- 2) напруга, втома від занять: 158 ос. – 43%;
- 3) недостатній інтерес до обраної спеціальності: 33 ос. – 9%;
- 4) невміння розподіляти свій час: 92 ос. – 25%;
- 5) слабка загальноосвітня підготовка: 24 ос. – 6%;
- 6) нерозуміння з боку викладачів та їх завищені вимоги: 27 ос. – 7%;
- 7) власний варіант: «Нічого з цього»: 3 ос. – 1%;
- 8) утримались від відповіді: 16 ос. – 4%.
- 6. Як ви оцінюєте морально-психологічний клімат у вашій групі?**
- 1) Оптимістичний, дружелюбний: 352 ос. – 95%;
- 2) Не зовсім комфортний, наявні конфлікти: 12 ос. – 3%;
- 3) Постійні конфлікти, відсутня дружелюбність: 4 ос. – 1%;
- 4) Утримались від відповіді: 3 ос. – 1%.
- 7. Що, на Вашу точку зору, допомогло б Вам швидше освоїтися в університеті?**
- 1) Навчання конспектуванню: 76 ос. – 20%;
- 2) Структурування часу: 159 ос. – 43%;
- 3) Соціально-психологічне консультування: 43 ос. – 12%;
- 4) Заняття, спрямовані на згуртування групи: 94 ос. – 25%;
- 5) Організація культурного дозвілля: 77 ос. – 21%;
- 6) Огляд літератури за фахом: 33 ос. – 9%;
- 7) Утримались від відповіді: 8 ос. – 2%.